

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Studijní program:

6208 – Ekonomika a management

Studijní obor:

Podniková ekonomika

Velikost a struktura úvěrů poskytovaných Světovou bankou
a jejich vliv na tvorbu světového bohatství

(The Volume and Stucture of Loans provided by World Bank
and their influence on the World Wealth)

DP – PE – KEK – 2001 02

ZDENĚK ČIHÁK

Vedoucí práce: doc. Ing. Jiří Kraft, Csc. , vedoucí KEK

Konzultant: Ing. Pavla Bednářová, KEK

Počet stran: 67

Počet příloh: 7

Datum odevzdání: 25. 5. 2001

Hospodářská fakulta

Akademický rok: 2000/2001

Zdeňka Čiháka

Podniková ekonomika

Rozsah grafických prací:

50 - 60 stran textu + nutné přílohy

Rozsah průvodní zprávy:

Seznam odborné literatury:

- Cihelková, E. a kol.: Světová ekonomika. ETC Publishing, Praha 1997
- Weisbrot, M.; Baler, D.; Nainan, R.: Growth May Be Good for The Poor – But are IMF and WB Policies Good for Growte?. Center for economic and policy research, March 2000
- Guide to international financial institutions by CEE: The Brettonwoods Institutions: WB and IMF Legacies 1944-2000. www.bankwatch.org/wb-prague/clanky/oglegacy.pdf
- www.worldbank.org
- Landorová, A.; Koštěková, V.: Peníze a banky. Karolinum, Praha 1997

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Jiří Kraft, CSc.

Konzultant: Ing. Pavla Bednářová

Termín zadání diplomové práce: 31. října 2000

Termín odevzdání diplomové práce: 25. května 2001

L.S.

doc. Ing. Jiří Kraft, CSc.
vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Ehleman, CSc.
děkan Hospodářské fakulty

Poděkování

Děkuji doc. Ing. Jiřímu Kraftovi, Csc. a Ing. Pavle Bednářové za odborné vedení a pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury pod vedením vedoucího a konzultanta. Byl jsem seznámen s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském, zejména §60 (školní dílo) a §35 (o nevýdělečném užití díla k vnitřní potřebě školy).

Beru na vědomí, že TUL má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé práce a prohlašuji, že souhlasím s případným užitím mé práce (prodej, zapůjčení apod.)

Jsem si vědom toho, že užití své diplomní práce či poskytnutí licence k jejímu užití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do její skutečné výše).

Po pěti letech si mohu tuto práci vyžádat v Univerzitní knihovně TU v Liberci, kde je uložena, a tím výše uvedená omezení vůči mé osobě končí.

Zdeněk Čížek

V Liberci dne 25. 5. 2001

RESUMÉ

Cílem práce je zhodnotit vliv Světové banky na světové bohatství, jehož růst přináší vyšší životní úroveň obyvatelstva. Úkolem Světové banky bylo a je napomáhat rozvoji zaostalých zemí v 6 světových regionech (Evropa a Centrální Asie, Střední Východ a Severní Afrika, Latinská Amerika a Karibik, Jižní Asie, Východní Asie a Pacifik a Sub-Saharská Afrika) poskytováním úvěrů za zvýhodněných podmínek. Pro zjištění vlivu Světové banky na růst světového bohatství ve zmíněných regionech byly použity metody statistického zkoumání závislosti časových řad - korelační a regresní analýza. Za nezávislou proměnnou byla zvolena výše čistých finančních toků poskytnutých SB danému regionu v určitém roce, závislou proměnnou byl růst světového bohatství měřený průměrným GDP per capita v regionu. Poslední kapitola se zabývá zhodnocením vlivu přizpůsobovacích úvěrů na světovou ekonomiku.

RESUMÉ

The goal of work is the evaluation of the influence of World Bank on the world wealth which growth is connected with higher standard of living. The objective of World Bank is financial assistance of development countries in 6 world regions (Europe and Central Asia, South Asia, Sub-Saharan Africa, Latin America and Caribbean, Middle East and North Africa). For determination of the influence of World Bank on the world wealth in these regions were used statistical exploration methods of time series dependence - correlation analysis and regress analysis. As the independent variable was chosen the net volume of financial flows provided by WB in regions per year, the dependent variable was the world growth measured as average GDP per capita growth in region. The last chapter evaluates the influence of adjustment loans on world economy.

Obsah

1. Úvod	9
2. Světové bohatství.....	10
2.1.Bohatství	
2.2.Měření bohatství	
2.3.Světové bohatství	
2.4.Historický vývoj světové ekonomiky	
2.5.Historický vývoj ve vybraných oblastech	
3. Světová banka.....	17
3.1.Základní charakteristiky skupiny Světové banky	
3.2.Orgány Světové banky	
3.3.Cíle Světové banky	
3.4.Financování	
3.4.1. Finanční zdroje pro projekty IBRD	
3.4.2. Finanční zdroje pro projekty IDA	
3.5.Rozvojové aktivity IBRD	
3.5.1. Úvěry	
3.5.2. Pojištění před ztrátami	
3.5.3. Záruky	
3.6.Rozvojové aktivity IDA	
3.7.Vyplacené a dosud nezaplacené dluhy (DOD)	
4. Teoretická východiska.....	30
4.1.Vliv investic na vývoj produktu	
4.1.1. Poptávkový efekt	
4.1.2. Kapacitní efekt	
4.1.3. Důchodový efekt	
4.2.Vliv veřejných výdajů na tvorbu a růst GDP	
4.3.Rozvojové programy Světové banky a jejich teoretický vliv na tvorbu a růst GDP	

4.3.1. Rozvoj lidských zdrojů	
4.3.2. Sociální programy Světové banky	
4.4. Shrnutí	
5. <i>Vliv Světové banky na GDP</i>	41
5.1. Úvod	
5.2. Korelační analýza	
5.3. Regresní analýza	
5.4. Vliv programů Světové banky	
5.5. Shrnutí	
6. <i>Vliv přizpůsobovacích úvěrů (tzv. Adjustment lending) na světové bohatství...</i>	53
6.1. Úvod	
6.2. Vliv Světové banky na hospodářskou politiku dlužnických zemí	
6.3. Efekty podmínek úvěrů na zlepšení politiky	
6.4. Vliv přizpůsobovacích úvěrů na ekonomiku dané země	
6.5. Vliv politiky na úspěšnost přizpůsobovacích úvěrů	
6.6. Shrnutí	
7. <i>Změny Světové banky</i>	63
8. <i>Závěr</i>	64

Seznam zkratek

C Evropa	Centrální Evropa
ČNB	Česká národní banka
DOD	Vyplacené a dosud nesplacené dluhy
GDP	Hrubý domácí produkt
GDP per capita	Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele
IBRD	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
IDA	Mezinárodní sdružení pro rozvoj
IFC	Mezinárodní finanční společnost
Koef.	Koeficient
MIGA	Multilaterální agentura pro investiční záruky
MMF	Mezinárodní měnový fond
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
S Afrika	Severní Afrika
SB	Světová banka
Tab.	Tabulka
USD	Americký dolar
V Asie	Východní Asie

1. Úvod

Září 2000, Praha:

„Hesla hřměla naprázdno na zablokovaném okraji Nuselského mostu, a tak to část průvodu zkusila přes liduprázdné údolí. Začala bitva do kopce, na Pankrác, na globalizaci, na kapitál. Zdola dlažební kostky a molotovovy koktejly, shora stříkačky a těžkooděnci s policejními pancíři na hrudi a na ramenou.“

Ekonom 39/2000

I to je jedna z forem, jíž odpůrci Světové banky a Mezinárodní měnové fondu vyjadřují své názory na tyto instituce.

Zatímco v kongresových sálech diskutují vysoce vzdělaní ekonomové věhlasných jmen, na ulicích protestují organizované skupiny lidí. Zatímco jedni obhajují smysl Světové banky poukazující na její ušlechtilé cíle, druzí by ji nejraději viděli v troskách.

Kdo má pravdu? Lze ji nalézt? Co je třeba změnit?

Snaha nalézt odpověď na tyto otázky byla hlavním motivem pro napsání této práce.

V polovině 40. let byla založena Světová banka jako instituce, která měla napomoci obnově a rozvoji válkou zničené Evropy. Později byl její cíl rozšířen na rozvoj zaostalých zemí. Pomoc poskytovala a poskytuje především formou dlouhodobých úvěrů, které jedni ekonomové hodnotí kladně, neboť tyto úvěry doplňují nedostatek finančních prostředků charakteristický pro zaostalé země, zatímco druzí záporně, poukazují na rostoucí zadluženost rozvojových zemí.

Tato práce si klade za cíl zhodnotit přínosy Světové banky pro světovou ekonomiku. Hlavnímu zkoumání je podroben vliv Světové banky na růst světového bohatství, protože s bohatstvím je spojen blahobyt lidí a naplňování dalšího cíle SB - snižování chudoby. Dokázat, které tvrzení je správné, je teoreticky velmi obtížené, a proto je kladen důraz především na empirický výzkum prostřednictvím statistických metod zkoumání.

2. Světové bohatství

2.1. Bohatství

Bohatství je předmětem zkoumání od vzniku civilizace. Odpradáva si lidé kladou otázky co vyrábět, aby vzniklo bohatství, jak vyrábět, aby vyrobeného bohatství bylo co nejvíce pro koho vyrábět, aby bylo bohatství žádané, jaké jsou jeho zdroje a jak ho uchovat. V starém Řecku či Římě bylo předmětem zkoumání především ze strany filozofů. Od 19. století však studium bohatství převzala nově se formující vědní disciplína – ekonomie. Jak vyplývá z následující definice, hlavní náplní této vědy, jsou odpovědi na otázky týkající se právě bohatství:

Ekonomie je věda o možnostech vytvoření bohatství, tj. jak nejlépe využívat omezené zdroje, o způsobech rozdělování, zachování a užití bohatství,¹⁾
a to za účelem maximálního uspokojování lidských potřeb.

S vývojem lidského myšlení a vědění se odpovědi na základní otázky bohatství měnily. A dnes se ekonomové neshodnou, jaká je nejlepší cesta ke zvýšení bohatství. Zjednoduše lze říci, co ekonomický směr to jiná cesta. Lze však říci, že na základní definici bohatství se ekonomové prozatím shodli:

Za bohatství lze obecně považovat vše, co má tržní hodnotu a může být směněno za peníze nebo jiné komodity. Patří sem fyzická a finanční aktiva a také osobní zručnosti, umožňující vytvářet důchod. Rozlišovat lze dvě hlavní formy bohatství: hmotné substance, které nazývají kapitálem, popř. ne-lidským bohatstvím, a nehmotné substance, což je tzv. lidský kapitál. Každá forma bohatství se vyznačuje schopností generovat důchod, jenž představuje výnos bohatství. Bohatství je stavová veličina, kdežto důchod je toková veličina. Současná hodnota toku důchodů determinuje hodnotu dané zásoby bohatství.²⁾

¹ Kraft J., Bednářová P.: Teorie ekonomie a její kvantifikovaná realita v ČR, 2. vyd. Liberec, 1999, str. 9

² David W. Pearce: Macmillanův slovník moderní ekonomie, 2. Vydání, Praha, Victoria Publishing, 2000, str. 30

2.2. Měření bohatství

Vyjádření bohatství určité ekonomiky jako součet všech fyzických a finančních aktívních vlastních občanů dané země je z praktického hlediska neuskutečnitelné. Proto ekonomové vytvořily pro měření bohatství země speciální ukazatele.

Pokud obyvatelstvo dosahuje vyšších příjmů, může si dovolit jako celek vyšší výdaje na lékařskou péči, ochranu životního prostředí, dražší dovolené, luxusní spotřební statky apod. Dosahuje tak vyšší životní úrovně. Za tohoto předpokladu jsou hlavními ukazateli bohatství ekonomiky *ukazatele celkového důchodu vytvořeného v ekonomice*.^[12]

Jedním z nejdůležitějších ukazatelů hodnocení ekonomiky je *hrubý domácí produkt GDP* (Gross Domestic Product). GDP představuje hodnotu finálních statků a služeb vyrobených výrobními faktory na území daného státu, bez ohledu na to, kdo je vlastní. Výpočet GDP je možný dvěma metodami - výdajovou a příjmovou.

Výdajovou metodu zjištění GDP, která je součtem výdajů ekonomických subjektů za zboží a služby, zachycuje vzorec:

$$GDP = C + I_g + G + NX \quad (1)$$

C (spotřeba) představuje výdaje domácností na zboží a služby.

I_g (hrubé investice) jsou výdaje na kapitálové vybavení, stroje a zařízení, zásoby a budovy.

G (státní nákupy) jsou vládní nákupy zboží a služeb.

NX (čistý vývoz) představuje rozdíl mezi exportem a importem v dané ekonomice.

Příjmovou metodu zjištění GDP, která je součtem důchodů plynoucích z vlastnictví výrobních faktorů (práce, půda, kapitál), vyjadřuje následující vzorec:

$$GDP = w + i + a + p + r + Te \quad (2)$$

(w - mzdy, i - čisté úroky, a - amortizace, p - zisky, r - renty, Te - nepřímé daně)

Vedle GDP je někdy využíván *čistý domácí produkt NDP* (Net Domestic Product), což je GDP snížený o amortizaci, tj.

$$GDP = C + (I_g - a) + G + NX \quad (3)$$

Dále rozlišujeme *reálný GDP* a *nominální GDP*.

Nominální GDP používá k ohodnocení vyrobeného množství zboží a služeb běžných cen.

Reálných GDP k tomu používá stálé ceny základního období.^[1]

Dalšími ukazateli hodnocení ekonomiky (a tedy i jejího bohatství) jsou:

- *GDP per capita* - tento ukazatel vyjadřuje hodnotu hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele v USD.
- *Hrubý národní produkt GNP* (Gross National Product) - hodnota finálních statků a služeb vyprodukovaných výrobními faktory ve vlastnictví obyvatel dané země během daného období bez ohledu na to, kde jsou tyto výrobní faktory umístěny.
- *Čistý národní produkt NNP* (Net National Product) - hrubý národní produkt očištěný o amortizaci.
- *Národní důchod NI* (National Income) - představuje hodnotu výstupu měřenou cenami výrobních faktorů, což je částka vyplacená vlastníkům výrobních faktorů, které tento výstup vytvořili. Jedná se tedy o součet různých typů důchodů: hrubé mzdy a platy, renty, hrubé zisky firem, čisté úroky, zisky ze samozaměstnání.
- *Osobní důchod* - důchod domácností a živnostníků. Na rozdíl od GDP a GNP osobní důchod vylučuje tzv. zadržené výdělků, což je příjem korporací, který se nerozdělí mezi vlastníky v podobě dividend, ale naopak zahrnuje příjem z úroků domácností z držby vládního dluhu a transfery z vládních programů sociálního zabezpečení a jiných.
- *Osobní disponibilní důchod* - zbylý důchod domácností a živnostníků po odečtení závazků vůči státu. Je roven osobnímu důchodu minus daně a některé platby nedaňové povahy.^[11,12]

Ukazatelem prosperity ekonomiky je úroveň reálného GDP, tj. úroveň důchodů vytvořených z bohatství dané země během roku oceněných ve stálých cenách. Indikátorem ekonomického vývoje je potom růst reálného GDP.

Pro porovnání ekonomické úrovně (bohatství) mezi jednotlivými zeměmi či skupinami zemí je vhodný ukazatel GDP per capita, neboť vyjadřuje ekonomické bohatství každého občana zvlášť. Umožňuje tak srovnání ekonomik s různou velikostí a počtem obyvatel.

2.3. Světové bohatství

Světové bohatství lze chápat jako souhrn ekonomického bohatství všech zemí. Pokud ekonomické bohatství jednotlivých zemí měříme ukazateli celkového důchodu vytvořeného v dané zemi, potom je ukazatelem světového bohatství součet těchto celkových důchodů.

Protože cílem této práce je dokázat vliv úvěrů poskytovaných SB na světové bohatství, a i na rozložení tohoto bohatství, je použita klasifikace skupin ekonomik vytvořená SB. S dělí země do skupin podle dvou kritérií:

a) podle oblasti

- Východní Asie a Pacifik (jen rozvíjející se země) 23 států
- Východní a Střední Evropa a Centrální Asie (jen rozvíjející se země) 28 států
- Latinská Amerika a Karibik (jen rozvíjející se země) 33 států
- Střední Východ a Severní Afrika (jen rozvíjející se země) 17 států
- Jižní Asie (jen rozvíjející se země) 8 států
- Sub-saharská Afrika (jen rozvíjející se země) 48 států

b) podle GDP per capita

- ekonomiky s nízkým příjmem na 1 obyvatele (low-income economies) 64 států
- ekonomiky s nižším středním příjmem na 1 obyvatele (lower-middle-income economies)

55 států

- ekonomiky s vyšším středním příjmem na 1 obyvatele (upper-middle-income economies)

38 států

- ekonomiky s vysokým příjmem na 1 obyvatele (high-income economies) 49 států

Ekonomiky jsou rozděleny podle GDP per capita. V roce 1999 patřily do skupiny s nízkým příjmem země s průměrným příjmem na 1 obyvatele ve výši \$755 a méně, s nižším

středním příjmem: \$756 - \$2 995, s vyšším středním příjmem: \$2 996 - \$9265 a s vysokým příjmem: \$9 266 a více.^[16]

2.4. Historický vývoj světové ekonomiky

Protože instituce Světové banky vznikla v roce 1945 a začala ovlivňovat vývoj světové ekonomiky až po 2. světové válce, je obsahem této práce pouze ekonomický vývoj světového hospodářství v druhé polovině 20. století.

Světová produkce byla poškozena 2. světovou válkou mnohem více než 1. světovou válkou, ale rekonstrukce po roce 1945 byla mnohem rychlejší. Ve většině zemí byla úroveň GDP převyšena již v roce 1950 (největšími výjimkami byly Německo a Japonsko). Celá počátku 50. let zaznamenaly průmyslově vyspělé, ale i rozvojové země přes 20 let téměř nepřerušovaný ekonomický růst.

Průměrná míra růstu průmyslově vyspělých zemí činila v období let 1950-1970 4,9% v porovnání s průměrem 2,6% v období 1870-1913 nebo 1,9% v období 1913-1950. Nicméně v letech 1973-1980 došlo k výraznému poklesu a v následujícím období 1980-1989 byl zaznamenán ještě výraznější pokles průměrného ekonomického růstu (viz. Tabulka 1).

V rozvojových zemích (viz. Tabulka 1) míra růstu produkce dokonce převyšovala průměrnou míru průmyslově vyspělých zemí. Bohužel, populace rostla v těchto zemích mnohem rychleji, a tak jsou míry růstu GDP na obyvatele v rozvojových zemích v průmyslově vyspělých zemích téměř shodné. I v rozvojových zemích poté míra růstu produktu od roku 1973 klesala. Příčinou byly velké ropné krize v roce 1973 a 1979-1980 následná krize dlužníků, která vypukla v roce 1982. Výjimku tvořily pouze NIZ (nově industrializované země).

Tabulka 1

Ekonomický výkon rozvojových a průmyslových zemí, 1965 - 86
(průměrná roční procentní změna)

	1965-73	1973-8	1980-6
Rozvojové země			
Reálný GDP	6,5	5,4	3,6
Země s nízkým příjmem	5,5	4,6	7,4
Země se středním příjmem	7,0	5,7	2,0
Vývozci ropy	6,9	6,0	0,8
Vývozci výrobků	7,4	6,0	6,0
Vysoce zadlužené země	6,9	5,4	0,6
Sub-Saharská Afrika	6,4	3,2	-0,4
Průmyslové země			
Reálný GDP	4,7	2,8	2,3

Pramen: Světová banka, World Development Report 1987

Rozdíly v mírách růstu populace mezi zeměmi jsou zahrnuty v tabulce 2, která zachycuje růst reálného GDP na 1 obyvatele. Ukazuje se, že rychlejší růst reálného GDP v rozvojových zemích byl vyvolán z velké části rychlejším růstem jejich populace. Po očištění od vlivů růstu počtu obyvatel již nejsou rozdíly mezi jednotlivými skupinami zemí tak vysoké.

Tabulka 2

Růst GDP per capita, 1965 - 86
(průměrná roční procentní změna)

	1965-73	1973-8	1980-6
Rozvojové země	3,9	3,2	1,5
Země s nízkým příjmem	2,9	2,5	5,4
Země se středním příjmem	4,4	3,3	-0,3
Vývozci ropy	4,3	3,2	-1,8
Vývozci výrobků	4,8	4,1	4,3
Vysoce zadlužené země	4,2	2,9	-1,8
Sub-Saharská Afrika	3,6	0,3	-3,4
Průmyslové země	3,7	2,1	1,6

Pramen: Světová banka, World Development Report 1989

2.5. Historický vývoj ve vybraných oblastech

Tab. 3

Rok	Průměrný růst GDP per capita ve vybraných oblastech					
	V Asie a Pacifik	Evropa a C Asie	Latinská Amerika a Karibik	Střední Východ a S Afrika	J Asie	Subsaharská Afrika
1970	6,92	4,98	3,68	6,72	3,15	4,54
1971	2,55	3,64	2,61	1,73	-2,79	3,19
1972	0,69	5,26	3,46	9,61	-4,61	1,53
1973	8,62	4,65	3,20	0,05	1,45	1,74
1974	8,49	4,54	3,46	3,78	3,26	4,05
1975	0,18	5,00	0,59	7,67	1,56	0,51
1976	0,55	8,03	2,54	11,66	1,36	3,40
1977	4,30	6,80	2,96	2,30	1,72	-0,32
1978	5,05	3,76	3,54	1,90	3,69	0,96
1979	5,12	4,49	0,74	2,14	0,28	0,39
1980	-5,30	1,42	2,44	2,70	1,92	-0,39
1981	1,89	0,48	0,55	-0,61	5,76	0,56
1982	2,17	2,37	-3,92	0,91	2,24	-0,18
1983	3,59	3,01	-2,90	2,25	2,54	-1,45
1984	3,88	3,10	1,71	2,03	3,67	-0,34
1985	-0,50	0,55	-0,13	0,77	2,95	0,48
1986	3,58	2,19	2,09	-0,94	3,48	-0,24
1987	1,79	0,99	1,62	-2,07	4,13	-0,19
1988	3,96	3,24	1,41	1,31	3,69	2,16
1989	3,55	-0,14	1,12	-4,67	2,37	1,09
1990	0,92	-4,16	1,21	4,47	4,80	-0,89
1991	1,66	-10,66	2,44	3,69	2,34	-0,50
1992	2,62	-16,75	1,87	1,95	3,02	-2,14
1993	3,56	-8,08	1,53	-0,13	2,48	-1,79
1994	3,18	-6,86	1,74	0,48	3,64	-0,46
1995	4,05	0,01	1,83	0,46	3,67	2,38
1996	3,04	2,20	2,11	1,48	3,39	2,79
1997	0,77			0,48	2,51	2,62

Pramen: Světová banka a vlastní výpočty

Jednotlivé regiony viz. příloha 1

3. Světová banka

3.1. Základní charakteristiky skupiny Světové banky

Světová banka byla založena v roce 1945 jako Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD).

Dnes Skupina Světové banky (The World Bank Group) zahrnuje tyto organizace:

- Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD)
- Mezinárodní sdružení pro rozvoj (International Development Association -IDA)
- Mezinárodní finanční společnost (International Finance Corporation -IFC)
- Multilaterální agentura pro investiční záruky (Multilateral Investment Guarantee Agency -MIGA)
- Mezinárodní centrum pro urovnání investičních sporů (International Centre for settlement of Investment Disputes – ICSID),

přičemž termín Světová banka (World Bank) zahrnuje a je prakticky používán jen pro první dvě jmenované organizace: IBRD a IDA.

Hlavním sídlem těchto organizací je Washington, D.C. Jsou to organizace multilaterální, jsou vlastněny členskými zeměmi v poměru svého členského podílu. Členství není všeobecné a je podmíněno členstvím v Mezinárodním měnovém fondu. Členský podíl s ním i počet hlasů je stanoven v závislosti na velikosti země, na jejích ekonomických možnostech a členské kvótě v Mezinárodním měnovém fondu.

Hlavním posláním skupiny Světové banky je bojovat proti chudobě a zlepšovat životní podmínky lidí v rozvojových zemích.

1. Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD)

Tato organizace je nejstarší ze všech čtyř organizací a právě pro ni se vžil název Světová banka. Je výsledkem měnové a finanční Konference Organizace Spojených Národů konané v Bretton Woods, New Hampshire, USA, v červenci 1944. Oficiální datum jejího vzniku je 1945.

Jejím základním posláním v době jejího vzniku byla hospodářská pomoc při obnově válkou zničené Evropy. Postupně bylo její poslání – přispívat k hospodářskému sociálnímu rozvoji – rozšířeno na rozvojové země ve světě.

2. Mezinárodní sdružení pro rozvoj (IDA)

Tato organizace byla založena v roce 1960, když bylo zřejmé, že nejchudší rozvojové země nejsou schopny splnit podmínky pro získání úvěrů od IBRD. Jejím cílem bylo a je poskytovat hospodářskou pomoc nejchudším rozvojovým zemím (v roce 1993 byly definovány jako země, jejichž průměrný roční příjem na obyvatele byl menší než 1 030 USD).

Spolu s IBRD tvoří Světovou banku. Její personál je společný s IBRD a podmínky činnosti jsou obdobné s tím rozdílem, že půjčky IDA nejsou vedeny jako „půjčky“, ale jako „kredity“ s daleko nižší nebo žádnou úrokovou mírou splátek. Tyto „kredity“ mají dlouhodobější charakter: doba jejich splatnosti se pohybuje od 35 do 40 let, kdy v prvních deseti letech jsou vyžadovány pouze splátky úroku. V některých případech může být splacení těchto půjček prominuto.

3. Mezinárodní finanční společnost (IFC)

Byla založena v roce 1956 jako sesterská organizace Světové banky. Má své vlastní vedení (24 členná správní rada IFC a SB je však společná) a svůj nezávislý poradní bankovní výbor složený ze zástupců osmi světových bank. Při její činnosti jí pomáhá také obchodní poradenská rada složená z 39 ředitelů světových společností.

Její úlohou je podporovat rozvoj soukromého sektoru v rozvojových zemích financováním soukromých investic a poradenskou a technickou pomocí.

Na rozdíl od IBRD a IDA, které poskytují půjčky pouze vládám na vládní projekty s vládními zárukami, poskytuje IFC půjčky na projekty v soukromém sektoru (nebo podnikům, které se s pomocí IFC privatizují). Podle svého statutu nesmí požadovat vládní záruky. Může však poskytnout rizikový kapitál a stát se spoluvlastníkem podniku, na jehož projektu se podílí. Přebírá tak část obchodního rizika spojeného s daným projektem.

Její vysoká důvěra ve finančních kruzích a nejvyšší klasifikace úvěrové spolehlivosti – AAA, usnadňují získání dalších finančních prostředků na daný projekt. Sama IFC se na projektu podílí maximálně do výše 25% celkových nákladů (v kombinaci půjček a rizikového kapitálu).

Nefinancuje malé projekty, ale většinou projekty v hodnotě 15 – 20 mil. USD. Menší projekty však mohou být financovány formou účelových úvěrů poskytnutých místním bankám.

IFC poskytuje technickou pomoc a poradenskou činnost vládám i podnikatelům. Vzhledem k jejím širokým mezinárodním zkušenostem a kontaktům pomáhá při vyhledávání partnerů a sjednávání kooperačních smluv (licencí, joint venture, aj.).

4. Multilaterální agentura pro investiční záruky

Byla založena v roce 1988 na ochranu zahraničních investic v rozvojových zemích proti neobchodním rizikům jako jsou války, nepokoje, měnová rizika, znárodnění či repatriace zisku.

Za tímto účelem:

- vydává záruky, včetně soupojištění a zajištění, proti nekomerčním rizikům pokud se týká investování v rámci členských zemí,
- poskytuje technickou podporu při šíření informací o investičních příležitostech a pobídkách (prostřednictvím IPAnet - on-line trh s investicemi a Privatizační linky pro nové trhy),
- podporuje zahraniční investice pořádáním tématických konferencí, na nichž spojuje zahraniční investory, pozvané vlády a sponzory projektů.

Členství v MIGA je otevřeno všem členům Světové banky. Nejvyšším orgánem je Rada guvernérů, výkonným orgánem 12 členná správní rada v čele s prezidentem.

Základní jmění činilo v době založení SDR 1 mld. a bylo financováno členskými vklady. V roce 1999 bylo odsouhlaseno zvýšení kapitálové zásoby o přibližně US\$850 mil. Navíc bylo US\$150 mil. přesunuto ze Světové banky jako operativní kapitál.

5. Mezinárodní centrum pro urovnání investičních sporů (ICSID)

Bylo založeno v roce 1966.

Podporuje zahraniční investování v rozvojových zemích zajišťováním možnosti mezinárodního smírčího soudu a arbitráže v případě investičních sporů. Vyvíjí výzkumné a publikační činnosti zaměřené na oblast arbitrážního práva a právních otázek spojených se zahraničními investicemi.

Má 131 členů a do současné doby zaregistroval 72 případů.

Je autonomní mezinárodní organizací, ale všichni členové ICSID jsou i členy Světové banky.

Vrcholným orgánem je valná hromada, v níž má zástupce každý člen ICSID a již předsedá prezident Světové banky. Výkonným orgánem je sekretariát. Jeho náklady jsou hrazeny z rozpočtu SB, i když náklady jednotlivých procesů nesou zúčastněné strany.

3.2. Orgány Světové banky

Světová banka je obdobně jako Mezinárodní měnový fond MMF orgánem Organizace spojených národů OSN, přičemž ovšem OSN nemá právo dávat doporučení při poskytování úvěrů ani kontrolovat její činnost. Jejími vlastníky jsou členské země.

Rada (sbor) guvernérů

Vrcholným orgánem je Rada (sbor) guvernérů, kterou tvoří zástupci všech členských států.

Každá členská země jmenuje svého guvernéra a jeho zástupce, kteří jsou vykonavateli této pravomoci. Guvernéry jsou zpravidla ministři financí nebo plánování, kteří se každý rok na podzim setkávají na Výročním zasedání Světové banky. Rozhodují o zásadních strategických otázkách, přijímají nové členy, rozhodují o pozastavení členství, rozhodují o změnách v upsaném základním kapitálu, určují rozdělení čistých výnosů IBRD a schvalují účetní uzávěrky a rozpočty. Každý člen vlastní 250 hlasů plus další hlas za každých \$100 tisíc členského podílu.

Rada výkonných ředitelů

Výkonným orgánem banky je 24 členná správní rada, nazývaná Rada výkonných ředitelů, kterou představují zástupci jednotlivých států ve Světové bance. 5 ředitelů zastupuje 5 států s nejvyšším podílem na základním kapitálu. Zbývajících 19 ředitelů je voleno ostatními státy. Jsou jmenováni na dobu 2 let.

Správní rada se na různých formách jednání schází zpravidla denně a projednává dokumenty banky a otázky jejího provozu. Nejméně dvakrát týdně rada schvaluje významné strategické dokumenty, administrativní rozpočet, operativní politiky, pravidla a postupy Světové banky, ale rovněž jednotlivé operace, tj. poskytování technické pomoci, úvěrů, půjček a záruk. Členské země jsou ve správní radě rozděleny do 24 tzv. konstituencí, které při hlasování vystupují jako jedna jednotka. Seskupení do konstituencí probíhá na základě dobrovolnosti. V současné době má osm zemí včetně pěti největších podílníků banky své vlastní konstituence, ostatní 173 členové se spojili do zbývajících 16 konstituencí. Česká republika je členem belgické konstituence. Hlasovací síla každé konstituence je odvozena od hlasovacích práv jejích členů.

Prezident

Prezidentem Světové banky je již tradičně občan státu, jež je největším akcionářem, tedy Spojených států. Je volen na pětileté období, které se může opakovat. Předsedá jednáním Rady výkonných ředitelů, ale nemá volební právo s výjimkou rozhodování při rovnosti hlasů. Zodpovídá za celkové řízení Světové banky.

Poradní sbor

Kromě hlavních orgánů vytváří Světová banka poradní sbor složený ze zástupců obchodní, průmyslové, pracovní a zemědělské sféry. Minimální požadovaný počet byl stanoven na 7 reprezentantů v co nejširším národním zastoupení. Poradní sbor, jak již z názvu vyplývá, dává doporučení v otázkách základní strategie a politiky činnosti SB.

Úvěrové výbory

Banka zřizuje úvěrové výbory, jejichž úkolem je zhodnotit jednotlivé projekty a doporučit je ke schválení. Každý úvěrový výbor se skládá z experta zvoleného guvernérem

reprezentujícím stát, na jehož území je projekt situován, a z jednoho či více členů technického personálu SB.^[14]

SB zaměstnává přes 7000 pracovníků. V centrále pracuje 95% pracovníků, ve světě má 40 kanceláří.

Vztah IBRD a IDA

IDA má svůj právní a finanční řád. Její orgány jsou shodné s orgány IBRD. Fondy této instituce jsou vedeny odděleně od fondů IBRD. IDA není odpovědná za závazky IBRD a naopak. Nicméně, obě organizace mají společný personál, zařízení a dohodu o úhradě administrativních výdajů.

3.3. Cíle Světové banky

Jak již bylo uvedeno, původním cílem SB byla obnova válkou zničené Evropy. Postupně byl tento cíl rozšířen na podporu rozvoje nejchudších zemí s cílem omezit chudobu a zlepšit životní podmínky rozvojového světa.

V současnosti si SB stanovila tyto konkrétní cíle:

- snížit do roku 2015 na polovinu počet lidí žijících v extrémní chudobě,
- snížit do roku 2015 o dvě třetiny míru úmrtnosti kojenců a dětí do pěti let a o tři čtvrtiny míru úmrtnosti matek,
- dosáhnout do roku 2015 ve všech zemích všeobecnou dostupnost základního vzdělání,
- umožnit do roku 2015 všem jednotlivcům přístup k základní zdravotní péči,
- odstranit do roku 2005 rozdíly v dostupnosti základního a středního vzdělání pro obě pohlaví,
- zavést do roku 2015 národní strategie udržitelného rozvoje.³

Těchto cílů se snaží SB dosáhnout prostřednictvím půjček, konzultačních služeb a technické pomoci, kterými podporuje následující programy:

1. Investice do lidského rozvoje
2. Ochrana životního prostředí
3. Podpora soukromého sektoru
4. Podpora ekonomických reforem
5. Potírání korupce
6. Pomoc zemím postižených konfliktem
7. Stimulace investic^[15]

3.4. Financování

3.4.1. Finanční zdroje pro projekty IBRD

Vklady členských zemí

Výše vkladu členského státu se odvíjí od její relativní ekonomické síly. Tuto částku však země nesplácí celou, ale vkládá pouze část upsaného kapitálu. Nezaplacený rozdíl je „v pohotovosti“ jako záruka solventnosti pro světové věřitele a může být použit pouze na platby držitelům obligací, nikoli na administrativní náklady nebo na poskytování úvěrů.

K roku 2000 byly upsány podíly v hodnotě \$188,606 miliardy, z nichž byla splacena částka \$11,418 miliardy.^[17]

Čistý úrokový příjem

Čistý úrokový příjem je tvořen rozdílem mezi přijatými úroky a poplatky z úvěrů a služeb poskytovaných SB a úroků z půjček SB, kterými poskytované úvěry financuje.

Půjčky

Banka je největším vypůjčovatelem na světových kapitálových trzích a největším nerezidentským vypůjčovatelem ve všech zemích, kde se prodávají její obligace. Její nejvyšší klasifikace úvěrové spolehlivosti AAA jí umožňuje půjčovat si za co

³ SB: The World Bank Annual Report 2000, Washington, D.C., 2000, str. 18

nejvýhodnějších podmínek. Své cenné papíry emituje v kombinaci různých měn a úrokových sazeb.

K roku 2000 činilo její dlužní portfolio \$120,455 miliard.^[17]

Banka nefinancuje většinu projektů sama, ale mobilizuje finanční zdroje jak od členských států, tak i od dalších finančních institucí či jednotlivců na mezinárodních finančních trzích. Půjčky banky obvykle tvoří jen jednu třetinu nákladů projektu. Financování zbytku je potom na zemi, ve které se projekt realizuje. Zhruba 50% projektů banky je spolufinancováno členskými zeměmi či soukromými osobami.

3.4.2. Finanční zdroje pro projekty IDA

Dárcovské fondy

Hlavním finančním zdrojem umožňujícím hospodářskou pomoc nejvíce zaostalým rozvojovým zemím jsou příspěvky dárcovských zemí. Rozvinutých států, které se podílejí na financování IDA, je téměř 40 a řadí se mezi ně nejen vyspělé země jako Francie, Německo, Japonsko, Velká Británie a Spojené státy, ale také Argentina, Botswana, Brazílie, Maďarsko, Korejská republika, Rusko a Turecko.

V roce 2000 byly tyto fondy navýšeny o \$11,6 miliard.^[17]

Příspěvky IBRD

IBRD převádí část svých čistých příjmů z běžného roku do IDA. V roce 2000 činil její příspěvek \$0,9 miliardy.^[17]

Vlastní zdroje

Vlastními zdroji jsou myšleny splátky úvěrů, jež mohou být znovu poskytnuty jiným zemím. I přes vysokou rizikovost půjček poskytovaných IDA činily v roce 2000 \$8,0 miliardy a jejich výše a význam se zvyšují.

3.5. Rozvojové aktivity IBRD

IBRD poskytuje úvěry, pojištění před ztrátou, záruky, technickou pomoc a jiné služby.

3.5.1. Úvěry

Od svého založení do 30. června 2000 poskytla IBRD úvěry v celkové hodnotě \$309,839miliardy 129 členským zemím.

Obecně Banka rozlišuje tři kategorie úvěrů:

- **Investiční úvěry**

Tvoří většinu poskytnutých půjček a jsou určeny na podporu investičních aktivit (ať už oddělených projektů nebo investičních programů).

- **Prizpůsobovací úvěry (Adjustment lending)**

Tvoří menší část poskytovaných prostředků a jejich výše je upravena operativními směrnici, které určují jejich max. 25% podíl na celkovém objemu úvěrů. Tyto směrnice však nejsou pevným limitem, ale spíše pomůckou při zvažování o poskytnutí těchto úvěrů.

Jsou určeny pro podporu základních ekonomických, finančních a jiných změn klíčových pro ekonomický rozvoj členských zemí.

- **„Enclave lending“**

Jsou poskytovány jen ve speciálních případech a velmi zřídka. Jedná se o velké úvěry v zahraniční měně, které splňují spíše podmínky požadované IDA. Za těchto okolností jsou vytvářena zvláštní opatření na omezení rizika (včetně účtů u třetích osob a rezerv na obsluhu dluhu přijatelných pro IBRD).

Finanční podmínky úvěrů

IBRD nabízí nové úvěry ve 3 typech finančních podmínek:

1. víceměnový fond (multicurrency pool)
2. úvěry s proměnlivým rozpětím v jedné měně (variable-spread single currency loans)
3. úvěry s fixní úrokovou sazbou v jedné měně (fixed-rate single currency loan).

V roce 1999 rozšířila tuto nabídku o úvěry s fixním rozpětím založené na sazbě LIBOR (LIBOR-based fixed spread loan product) a ukončila poskytování úvěrů s fixní úrokovou

3.5. Rozvojové aktivity IBRD

IBRD poskytuje úvěry, pojištění před ztrátou, záruky, technickou pomoc a jiné služby.

3.5.1. Úvěry

Od svého založení do 30. června 2000 poskytla IBRD úvěry v celkové hodnotě \$309,839miliardy 129 členským zemím.

Obecně Banka rozlišuje tři kategorie úvěrů:

- **Investiční úvěry**

Tvoří většinu poskytnutých půjček a jsou určeny na podporu investičních aktivit (ať už oddělených projektů nebo investičních programů).

- **Prizpůsobovací úvěry (Adjustment lending)**

Tvoří menší část poskytovaných prostředků a jejich výše je upravena operativními směrnici, které určují jejich max. 25% podíl na celkovém objemu úvěrů. Tyto směrnice však nejsou pevným limitem, ale spíše pomůckou při zvažování o poskytnutí těchto úvěrů.

Jsou určeny pro podporu základních ekonomických, finančních a jiných změn klíčových pro ekonomický rozvoj členských zemí.

- **„Enclave lending“**

Jsou poskytovány jen ve speciálních případech a velmi zřídka. Jedná se o velké úvěry v zahraniční měně, které splňují spíše podmínky požadované IDA. Za těchto okolností jsou vytvářena zvláštní opatření na omezení rizika (včetně účtů u třetích osob a rezerv na obsluhu dluhu přijatelných pro IBRD).

Finanční podmínky úvěrů

IBRD nabízela nové úvěry ve 3 typech finančních podmínek:

1. víceměnový fond (multicurrency pool)
2. úvěry s proměnlivým rozpětím v jedné měně (variable-spread single currency loans)
3. úvěry s fixní úrokovou sazbou v jedné měně (fixed-rate single currency loan).

V roce 1999 rozšířila tuto nabídku o úvěry s fixním rozpětím založené na sazbě LIBOR (LIBOR-based fixed spread loan product) a ukončila poskytování úvěrů s fixní úrokovou

sazbou v jedné měně. To umožňuje vypůjčovateli vybrat si podmínky v souladu s jejich úvěrovou strategií a vhodné pro jejich možnosti splácení.

Většina úvěrů je poskytována na období od 15 do 20 let a 3 až 5letý odklad splácení.

Ad 1) Víceměnový fond (Multicurrency pool loans)

Měnové složení těchto úvěrů je určeno na základě měnového koše, který je shodný pro všechny tyto úvěry. Úroková sazba je variabilní a upravuje se každých 6 měsíců. Odráží průměrné náklady na financování těchto úvěrů vážené průměrným měnovým složením v měnovém koši plus přírážka, jejíž výše se pohybuje v desetinách %.

Ad 2) Úvěry jednoměnové (Single currency loans)

- Úvěry s proměnlivým rozpětím v jedné měně (Variable spread single currency loans)

IBRD nabízí tento typ úvěru v US dolarech, japonském yenu, euru, britské libře a švýcarském franku. Úroková sazba je tvořena základní úrokovou sazbou podle LIBOR plus přírážka IBRD, která odráží průměrné mezní náklady na financování těchto úvěrů v předcházejícím pololetí ve vztahu k LIBOR, rizikovou prémii a pevný poplatek.

- Úvěry s fixní úrokovou sazbou v jedné měně

Tyto úvěry mají pevnou pololetní úrokovou sazbu, která se odvíjí od tržní úrokové sazby pro danou měnu na dané období plus přírážky IBRD.

Tento typ úvěrových podmínek byl v roce 1999 pro nové úvěry zrušen.

- Nestandardní jednoměnové úvěry (Nonstandard single currency loans)

Ad 4) Úvěry s fixním rozpětím (Fixed-Spread loans)

Tento nový druh úvěru byl vytvořen za účelem větší flexibility finančních produktů. Může být upraven podle požadavků individuálních projektů a programů. Je nabízen v US dolarech, japonských yenech a euru.

Nese úrokovou míru podle LIBOR plus přírážku fixovanou na dobu splatnosti.

Subjekty, které si zvolí tento typ úvěru mohou měnit druh úrokové sazby nebo měny v průběhu splácení a mají větší flexibilitu při volbě doby splatnosti. K úvěrové smlouvě mohou zahrnout:

- opci na změnu měny v tržním kurzu celého vyplaceného nebo nevyplaceného úvěru nebo jeho části (za poplatek),
- opci na fixaci úrokové sazby na tržní sazbu vyplaceného nebo nevyplaceného úvěru nebo jeho části (bez poplatku),
- opci na zrušení fixní úrokové sazby nebo její opětovné zavedení na celý úvěr nebo jeho vyplacenou část (za poplatek),
- opci na zavedení plovoucí úrokové míry na celý úvěr nebo jeho vyplacenou část (za poplatek)

Poplatky za tyto transakce se pohybují v rozmezí od 0,125 do 0,25 % z transakčního množství.

Podmínky splácení těchto úvěrů jsou více flexibilní. Jsou vázány určitými limity na průměrnou splatnost a konečnou splatnost podle hodnocení dané země. V těchto mezích mohou dlužníci zvolit a využívat odklad splátek a splátkový kalendář v souladu s účelem úvěru. Splátkové kalendáře mohou mít charakter anuitních splátek, stejné úrovně splátek jistiny, a bullet repayment (1. úroky, 2. jistina) nebo zvláštního rozvrhu. Po podpisu smlouvy však nesmí být změněny.^[17]

3.5.2. Pojištění před ztrátami

IBRD v tomto případě zprostředkovává pro dlužnické země pojištění pro případ možných ztrát spojených s poskytovanými úvěry. Jedná se především o rizika spojená s pohybem úrokových sazeb a měnových kurzů. Na krytí možných ztrát z těchto pohybů zprostředkovává IBRD různá pojištění včetně měnových a úrokových swapů.

3.5.3. Záruky

IBRD nabízí záruky na úvěry soukromých investorů pro projekty v zemích splňujících podmínky pro získání úvěrů od samotné IBRD. Tyto záruky jsou flexibilním nástrojem

umožňujícím zapojení soukromého sektoru do připravovaných projektů členských zemí. O poskytnutí záruky je rozhodováno stejným způsobem a na základě stejných měřítek jako pro poskytnutí úvěru.

3.6. Rozvojové aktivity IDA

IDA podporuje rozvojové aktivity v nejméně ekonomicky rozvinutých zemích formou úvěrů (nebo „kreditů“) s velmi nízkou nebo žádnou úrokovou sazbou. Jsou poskytovány na období 35 až 40 let s desetiletým odkladem splátek jistiny, kdy jsou vyžadovány pouze splátky úroků. V některých případech může být splacení půjčky prominuto. Na pokrytí administrativních nákladů příjemci půjček hradí poplatek, který činí méně než 1% vypůjčené sumy.

IDA také poskytuje technickou a poradenskou pomoc.

Země, která žádá o poskytnutí půjčky od IDA, musí splňovat následující kritéria způsobilosti, na jejichž základě se rozhoduje o alokaci zdrojů IDA:

- relativní chudobou definovanou jako GNP per capita nižší než stanovená úroveň (v současnosti US\$885),
- nedostatečnou kredibilitou země neumožňující jí vypůjčit si na trhu za tržních podmínek,
- efektivní politika zaměřená na podporu růstu a snížení chudoby (každý rok jsou jednotlivé členské země hodnoceny v oblasti ekonomického managementu, strukturální politiky, sociální politiky a managementu veřejného sektoru a institucí).

3.7. Vyplacené a dosud nezaplacené dluhy (DOD)

V roce 1988 BIS, OECD, MMF a SB publikovaly společně „Šedou knihu“, jež poskytla jednotný přístup měření zadluženosti země.

Základním kamenem statistik týkajících se zadlužení země je podle této knihy ukazatel vyplaceného a dosud nezaplaceného dluhu DOD (dále již jen DOD). DOD měří celkovou výši vyplaceného dluhu v daný okamžik. Je měřítkem hrubé zadluženosti na bázi nominální hodnoty. Je ovlivňován transakcemi, jež působí na jistinu (vyplácení, splácení jistiny,...) stejně jako indexací jistiny (podle cenové úrovně či směnného kurzu).^[9]

Údaje o výši úvěrů vyplacených IBRD a IDA v jednotlivých letech a oblastech poskytuje následující tabulka.

Tab. 4

IBRD úvěry a IDA "kredity" (DOD, běžná hodnota, v mil.USD)						
	V Asie a Pacifik	Evropa a Centrální Asie	L Amerika a Karibik	Jižní Asie	Sub-saharská Afrika	Sřední Východ S Afrika
1970	476,80	380,20	2 179,30	2 198,60	812,90	171,10
1971	587,40	437,10	2 504,30	2 342,30	966,70	202,40
1972	748,80	507,70	2 890,00	2 818,90	1 225,40	239,50
1973	932,80	606,20	3 317,50	3 270,40	1 469,30	314,40
1974	1 218,80	759,50	3 892,70	3 887,90	1 718,10	402,90
1975	1 774,70	1 009,60	4 476,40	4 441,60	2 137,70	647,90
1976	2 500,60	1 353,20	4 908,50	5 218,00	2 647,20	916,10
1977	3 132,20	1 738,80	5 471,30	5 817,40	3 209,60	1 227,10
1978	3 937,60	2 187,40	6 032,90	6 424,20	3 814,10	1 532,10
1979	4 959,00	2 812,90	6 883,20	7 310,30	4 419,60	2 002,30
1980	5 912,80	3 512,20	8 133,60	8 306,30	5 125,40	3 052,80
1981	7 363,30	4 359,90	9 399,50	9 710,90	5 955,50	3 390,90
1982	9 151,20	5 315,40	10 727,60	11 448,10	7 087,20	3 743,40
1983	11 203,10	6 134,00	12 383,80	13 062,90	8 224,00	4 286,10
1984	11 367,40	5 862,70	12 585,50	14 118,00	9 019,70	4 257,30
1985	15 406,80	7 883,20	17 399,50	16 745,30	11 376,10	5 666,40
1986	19 857,40	10 088,70	24 181,60	19 553,10	14 782,40	7 329,50
1987	25 621,80	12 786,70	31 581,70	23 133,10	19 367,20	9 202,70
1988	24 688,80	10 924,30	30 483,10	25 036,80	19 866,60	8 817,10
1989	25 678,20	9 700,30	30 618,50	27 359,00	21 384,80	9 029,80
1990	28 644,00	10 428,90	35 877,30	30 716,50	24 934,50	10 074,20
1991	30 982,30	10 989,20	36 984,80	33 462,30	26 858,60	10 581,50
1992	31 171,20	11 094,80	35 027,90	35 805,60	27 675,10	10 776,80
1993	33 837,70	11 955,80	36 203,70	38 191,70	29 619,30	11 193,10
1994	37 164,60	14 387,30	37 318,90	42 586,40	33 192,70	11 963,30
1995	39 848,60	16 726,20	38 576,20	42 036,00	35 536,00	12 775,80
1996	38 623,20	17 914,90	36 400,10	41 294,50	35 875,00	12 271,20
1997	40 681,70	20 669,50	34 426,90	41 013,60	35 568,40	11 149,20
1998	47 692,30	22 943,30	37 507,30	42 567,60	37 993,60	11 382,00

Pramen: Světová banka

4. Teoretická východiska

Jak již bylo uvedeno, hlavním cílem Světové Banky je zvýšit životní úroveň obyvatelstva v rozvojových zemích. Hlavním nástrojem používaným SB je financování vybraných projektů formou poskytování úvěrů. Jedním z kritérií při rozhodování o poskytnutí úvěru je kromě hledisek rizikovosti a rentability také hledisko neexistence jiného zdroje či možnosti financování daného projektu (především IDA). To znamená, že SB poskytuje úvěry především v podmínkách, kdy daný žadatel o úvěr nej není schopen získat na kapitálovém trhu za tržních podmínek. Většina poskytnutých půjček je určena na podporu investičních aktivit (ať už oddělených projektů nebo investičních programů).

Hlavním přínosem SB je tak podpora investic v následujících oblastech:

- Zemědělství
- Rozvoj lidských zdrojů
- Rozvoj soukromého sektoru
- Infrastruktura
- Hospodářské reformy
- Životní prostředí
- Sociální oblast
- a další.

Tato kapitola se zabývá základními teoretickými problémy spojenými s úvěry poskytovanými SB:

- vliv investic na tvorbu a růst GDP,
- vliv veřejných výdajů na tvorbu a růst GDP,
- rozvojové programy SB a jejich teoretický vliv na tvorbu a růst GDP.

4.1. Vliv investic na vývoj produktu

Investice jsou makroekonomickou veličinou, která významně ovlivňuje především:

- potenciální produkt, tj. celkovou potenciální nabídku
- reálný produkt, tj. celkovou reálnou nabídku ekonomiky
- celkový důchod, tj. součet primárních důchodů v ekonomice, ovlivňujících vývoj celkové poptávky
- vztah mezi vývojem celkového produktu a celkových důchodů jako jeden z aspektů makroekonomické rovnováhy (návazně vývoj inflace a obchodní bilance).^[10]

Obecně investice, jejich objem a jeho změna, působí na vývoj produktu prostřednictvím 3 efektů: poptávkového, kapacitního a důchodového.

4.1.1. Poptávkový efekt

Poptávkový efekt lze definovat jako využití existujících domácích kapacit v důsledku tuzemské investiční poptávky, resp. jako změnu ve využití existujících kapacit v důsledku změn v investiční poptávce, tj. při realizaci dodatečných investic: nákup strojů, stavební práce, služby apod. Meziroční změny v rozsahu investiční poptávky tedy ovlivňují míru využití již existujících kapacit, a tím ovlivňují změny v tvorbě reálného HDP a tedy také vývoj mezery mezi reálným a potenciálním produktem.⁴⁾

Poptávkový efekt v dynamické formě je znám jako investiční multiplikátor rozvinutý na makroekonomické úrovni J. M. Keynesem. Jeho postata spočívá v tom, že prvotní zvýšení investiční poptávky zvýší celkové důchody, jejichž část je znovu použita na investiční výdaje a znovu zvyšuje investiční poptávku. Tento proces se opakuje až do vyčerpání multiplikátoru.

(investiční multiplikátor = $1/\text{MPS}$, kde MPS je mezní sklon k úsporám^[11])

⁴ Miroslav Kalous, Vliv investic na vývoj produktu, ČNB 1997, str. 3

Výši změny reálného HDP vyvolanou poptávkovým efektem ovlivňují především:

- Dovozová elasticita investic a otevřenost ekonomiky, včetně relace domácích a zahraničních (dovozních) cen
- Postavení sektoru investičního zboží
- Struktura poptávaných investic (z hlediska úrovně technologie apod.)
- Míra růstu investiční poptávky
- Míra využití existujících tuzemských investičních kapacit ^[10]

4.1.2. Kapacitní efekt

Kapacitní efekt investic lze definovat jako přírůstek instalovaných kapacit v ekonomice v důsledku uvedení dokončených investic do provozu. Vyvolává tak změny v úrovni potenciálního produktu. Míra využití těchto kapacit pak určuje jejich přínos k růstu reálného produktu. Samotné rozšíření potenciálně využitelných kapacit tak nemá přímý vliv na reálný produkt. Změna reálného produktu zde závisí především na využití těchto kapacit, které je závislé na řadě dalších faktorů (poptávka po zboží, schopnost exportu...). Bezprostřední nárůst kapacit v ekonomice je tedy bez souběhu řady neinvestičních podmínek pro ekonomiku neefektivní. ^[10]

Vliv investice na kapacitu ekonomiky shrnuje následující tabulka:

Tab. 5

Přímý kapacitní efekt (kapacita investice)	Přírůstek potenciálního produktu	Změny poptávky po daném produktu	Změny reálného produktu
Komplementární efekt	Dopad na dodavatelská a odběratelská odvětví	Změny poptávky	Změny reálného produktu
Substituční efekt	Cenové, spotřební a dovozní elasticity	Změny poptávky	Změny reálného produktu
Celkový kapacitní efekt	Celkový přírůstek potenciálního produktu	Celkové změny poptávky	Celkové změny reálného produktu

Pramen: Miroslav Kalous, Vliv investic na vývoj produktu

Faktory ovlivňující jednotlivé kapacitní efekty:

- Účinnost jednotlivých investic (poměr přírůstku potenciálního produktu a nákladů investice)
- Struktura investic

- Míra vyřazování existujícího investičního majetku
- Míra využití jednotlivých kapacit
- Multiplikátory pro nabídková a poptávková odvětví^[10]

Střednědobě a dlouhodobě investice determinují rozsah, strukturu a technologickou úroveň reálné kapitálové zásoby a ta do značné míry určuje potenciální a návazně reálný produkt. Vztah mezi celkovou instalovanou kapitálovou zásobou v ekonomice a potenciálním produktem (tzv. kapitálový koeficient produktu) tedy indikuje náročnost růstu na přírůstek kapitálové zásoby, tedy i na objem investic.

V ekonomických modelech je vztah investic a ekonomického růstu (za předpokladu nulového časového zpoždění) vyjadřován obecně jako

$$r = u * b \quad (4) \quad \text{kde } r \text{ je míra růstu GDP, } b \text{ je míra investic a } u \text{ je agregátní účinnost investic}$$

nebo

$$k = b/r \quad (5) \quad \text{kde } k = 1/u \text{ a lze jej nazvat koeficient investiční náročnosti přírůstku produkce.}^{[10]}$$

4.1.3. *Důchodový efekt*

Při realizaci jednotlivé investice jsou realizovány důchody (mzdy a zisky), představující přírůstek koupěschopné poptávky, aniž by v tomto konkrétním případě došlo k růstu nabídky, tj. reálného produktu. Ten je realizován až s určitým, různě velkým zpožděním (tzv. time lag). Tento časový rozdíl mezi přírůstkem důchodů a přírůstkem produktu z jednotlivé investice je označován jako důchodový efekt investic.⁵⁾

Agregace důchodových efektů v ekonomice obecně může ovlivnit vztah dynamiky celkových důchodů a celkového produktu v ekonomice. Tento vztah je přitom jedním z prvků makroekonomické rovnováhy. Tato rovnováha je jedním z hlavních kritérií pro posuzování rozsahu investic v krátkém období.

⁵ Miroslav Kalous, Vliv investic na vývoj produktu, ČNB 1997, str. 18

Zatímco v krátkém období je významnější vliv změn investic na využití kapacit (tedy poptávkový efekt investic), na dynamiku celkových důchodů a makroekonomickou rovnováhu, ve středním období je rozhodující schopností investic přispět změnami v instalovaných kapacitách k ekonomickému růstu (tedy kapacitní efekt investic). Růstem a obnovou kapacit se zároveň realizují technologické, strukturální a zčásti i organizační změny v ekonomice, které jsou samy o sobě významnými faktory ekonomického růstu.⁶⁾ Přínos investic k ekonomickému růstu je zprostředkovaný a projevuje se v relaci průměrné dlouhodobé míry investic a průměrné dlouhodobé míry růstu. Přitom při růstu míry investic se pravděpodobně přínos investic k růstu snižuje.

Potvrdit tyto teoretické předpoklady se snažilo v tomto století již mnoho autorů. Do popředí se dostaly empirické práce inspirované novou teorií růstu, v nichž jsou využívány časové řady obsahující údaje mnoha zemí v dlouhém časovém intervalu. I když je s nimi spojeno množství metodologických problémů, mají svůj nepopíratelný význam.

Mezi nejzajímavější patří průřezové regrese. V jedné studii autoři statisticky zpracovali údaje o vývoji v 97 zemích s různým stupněm vývoje během dvou dekad: 1965 - 1975 a 1975 - 1985. Došli k závěrům, že negativní vliv na růst má úroveň zdanění, překážky mezinárodního obchodu a politická nestabilita. Naopak pozitivní vliv mají podpora institucí prosazujících právo, politiky prosazující rozvoj finančních institucí, výdaje na určité položky veřejné infrastruktury apod.

Barros (1993) shrnul vývoj nové teorie růstu i empirii do roku 1992. Porovnáním jednotlivých prací dospívá k závěru, že existuje jednoznačně pozitivní vztah mezi mírou investic a růstem a stejně tak mezi lidským kapitálem a růstem.⁷⁾

Vlivem investic na ekonomický růst reprezentovaný růstem důchodu na osobu se zabývaly i další autoři. Podle jedné studie jsou klíčem k dlouhodobému růstu investice do strojů a zařízení, ale i do strategicky vybraných investic do infrastruktury a vzdělávání.^[7]

⁶⁾ Miroslav Kalous, Vliv investic na vývoj produktu, ČNB 1997, str. 25

⁷⁾ Jan Frait: Nová teorie růstu a její odraz v empirických analýzách, str. 16

katedra ekonomie, Ekonomická fakulta VŠB-TU Ostrava - <http://nb.vse.cz/khp/>

Tab. 6 Skladba investic a dlouhodobý růst

Instrument	inv. do strojů a zařízení	ostatní investice
žádný	0,250	0,070
míra úspor	0,224	0,079
relativní cena strojů	0,210	0,092
závisle proměnnou je tempo růstu GDP na dělníka počet pozorování je 47		

Pramen: De Long a Summers (1992, s.120)

(V práci jsou použita data za období 1960-1985 ze 47 zemí. Analyzuje různé dimenze proměnlivosti investic do strojů a zařízení pomocí instrumentů, které odrážejí odlišné aspekty hospodářské politiky)

Při velkém zjednodušení lze závěry empirických studií shrnout:

- vliv investic na ekonomický růst je pozitivní
- v současnosti je důležitější kvalita a struktura investic než jejich kvantita
- jsou zdůrazňovány investice do lidských zdrojů a vytváření podmínek soukromému sektoru
- vliv investic na ekonomický růst je v rozvojových a vyspělých zemích odlišný
- konvergence je možná a závisí na kvalitě investic a ve schopnosti využít existující zdroje

4.2. Vliv veřejných výdajů na tvorbu a růst GDP

Protože SB poskytuje úvěry pouze svým členům - členským vládám, je na místě otázka, do jaké míry jsou veřejné projekty efektivní.

Obecně ukazují pozitivní vliv růstu vládních výdajů na produkci a zaměstnanost jak keynesovský model (IS-LM) tak i model FRBC (model fiskálního reálného hospodářského cyklu, který představuje rozšíření neoklasických modelů o předpoklad existence nejistoty vyplývající z přítomnosti technologických šoků).^[13]

Model IS-LM ukazuje, že zvýšení vládních výdajů vytěsni část soukromé spotřeby a investic z ekonomiky, ale agregátní poptávka přesto dostatečně vzroste, zvýší výstup a zaměstnanost. Růst výstupu má multiplikační účinek, jež následně zvýší investice a soukromou spotřebu.

Model FRBC klade důraz na mezičasovou substituci spotřeby a volného času. Zvýšení vládních výdajů sníží bohatství soukromého sektoru a zvýší reálnou úrokovou sazbu. Jedinci realokují svůj čas mezi obdobími a zvyšují nabídku práce, takže výstup a zaměstnanost rostou. Je třeba však podotknout, že v modelech FRBC je stabilizační fiskální politika nežádoucí.^[13]

Z hlediska struktury mohou vládní výdaje obecně přispívat k růstu několika způsoby:

1. Vliv kapitálových výdajů rozpočtu na tvorbu fyzického kapitálu - pozitivní vliv na růst vznikne ovšem pouze tehdy, pokud je kapitál produktivně zaměstnán a pokud dojde skutečně k přírůstku čistého kapitálu.
2. Vliv na lidský kapitál - produktivitu práce v tomto smyslu zvyšují především výdaje na školství a zdravotnictví, které jsou obvykle definovány jako vládní spotřeba.
3. Podpora výzkumu a vývoje
4. Podpora soukromého sektoru^[7]

Závěry empirické studie o vztahu vládních výdajů a růstu v 38 rozvojových zemích zpracované z podnětu MMF jsou následující:

- kapitálové výdaje na školství, zdravotnictví, bydlení a sociální systém mohou zvyšovat růst krátkodobě,
- výdaje na infrastrukturu mají jen malý pozitivní vliv,
- kapitálové výdaje do přímo produktivního sektoru mají vliv negativní,
- běžné výdaje do přímo produktivního sektoru mají naopak vliv pozitivní.

Je třeba zdůraznit, že struktura veřejných výdajů je důležitější než celkový objem. Existuje sice obecné přesvědčení, že veřejný sektor je méně efektivní než soukromý sektor. Pokud však mají veřejné výdaje pozitivní externality, které zvyšují produktivitu soukromého sektoru, může být výsledek odlišný. Z tohoto hlediska jsou mnohé výdaje na veřejnou spotřebu (vzdělávání a kvalifikace, údržba infrastruktury, cílené výdaje na výzkum apod.) z růstového hlediska velmi prospěšné.^[7]

Negativní působení veřejného sektoru je obvykle spojováno s hypotézou o vytlačování soukromého sektoru a soukromých investic. Z hlediska rozvojových zemí, kde jsou soukromé investice nedostatečné, soukromý sektor není plně rozvinut a kde vybrané projekty nemohou být financovány ze soukromých zdrojů, není tento vytlačovací efekt značný.

4.3. Rozvojové programy SB a jejich teoretický vliv na tvorbu a růst GDP

4.3.1. Rozvoj lidských zdrojů

Z hlediska projektů SB je nutno vyzdvihnout především roli lidského kapitálu, jehož rozvoj pomáhá Světová banka financovat. Úloha lidského kapitálu v současnosti vzrůstá a její vliv na ekonomický růst je neoddiskutovatelně pozitivní. Odhady naznačují, že prodloužení průměrné středoškolské docházky u mužů o jeden rok zvyšuje růst o 1,6%, u vysokoškolské docházky vede zvýšení o jeden rok k akceleraci růstu o 5,5%.⁸⁾

Tab. 7 Růstové charakteristiky světové ekonomiky (1960-1989)

	celý vzorek	korelace s růstem GDP na osobu	země OECD	korelace s růstem GDP na osobu
počet pozorování	97		24	
reálný GDP na osobu	2,03	1,00	3,00	1,00
podíl investic na GDP	0,21	0,61	0,23	0,61
podíl vládní spotřeby na GDP	0,15	0,10	0,17	-0,45
podíl středoškoláků v r. 1960	0,21	0,41	0,50	-0,15
podíl žáků v ZŠ v r. 1960	0,74	0,54	1,10	0,03
tempo růstu populace	2,06	-0,36	0,78	-0,14
počet revolucí a převratů za rok	0,20	-0,37		
podíl daní z důchodů a zisků na GDP			0,12	-0,52
reálný GDP na osobu v r. 1960	1840 USD	0,2	4333 USD	-0,68

Pramen: Plosser (1992, s.74 a79)

Z tabulky vyplývá, že korelace mezi růstem GDP na osobu a podílem vzdělaného obyvatelstva je u celého vzorku potvrzena. Vezmeme-li v úvahu, že u zemí OECD je tato

⁸ Petra Slováčková, Tajemství úspěchu, Ekonom 41/1998, str. 23

korelace velice nízká, potom u ostatních zemí ve vybraném vzorku hraje o to důležitější roli.

Podle mnoha autorů „v rozvojových zemích leží bankovky na chodníku, avšak obyvatelé nemají znalosti k tomu, aby je sebrali“.

4.3.2. Sociální programy SB

V rámci sociálních programů financovaných SB je třeba se zmínit o jejich teoretickém ekonomickém vlivu. Jejich úkolem je zlepšovat životní podmínky nejchudších vrstev a snižovat tak důchodové nerovnosti. Protože úvěry splácí členská vlády, dochází tak často k redistributivnímu zdanění a výdajům.

Zde existuje tradiční přesvědčení, že vyšší důchodová nerovnost vytváří pozitivní podněty a vede k vyššímu růstu. Tento tradiční pohled ovšem teorie i empirie v mnohém narušují, neboť dospívají k závěru, že do určité hranice je růst důchodové rovnosti spojen s vyšším ekonomickým růstem.⁹⁾

Jedním z vysvětlení je, že potenciální produktivita nemajetných vrstev nemůže být využita, pokud nezískají možnost participovat na finančních trzích a akumulovat aktiva. Protože však nelze říci, že sociální programy SB by umožnily nejchudším vrstvám obyvatelstva participovat na finančních trzích, je jako obecné východisko pro účely této práce lepší mechanismus založený na tom, že důchodová nerovnost vede k sociálnímu napětí a politické nestabilitě. To má velice negativní vliv na investice a následně na ekonomický růst.^[7]

Empirické studie tento teoretický pohled podporují, neboť nacházejí signifikantní vztah mezi důchodovou nerovností a růstem.

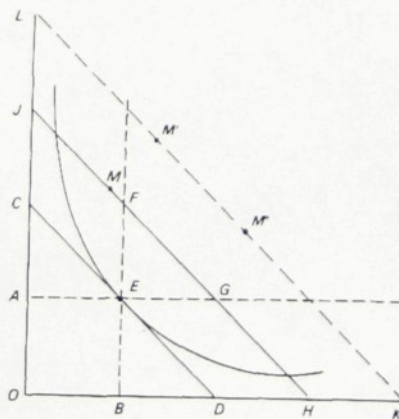
⁹⁾ Jan Frait: Nová teorie růstu a její odraz v empirických analýzách, str. 25,
katedra ekonomie, Ekonomická fakulta VŠB-TU Ostrava - <http://nb.vse.cz/khp/>

SB je zaměřena na zlepšování životních podmínek chudých. Čím více chudých začne participovat na světovém růstu tím větší produkt bude následně vytvořen. V ekonomice s počáteční nízkou nerovností získávají chudí z ekonomického růstu více než v ekonomice s vysokou nerovností. Z dlouhodobého hlediska mají však ekonomiky tendenci konvergovat ke své střední hodnotě nerovnosti.^[14]

4.4. Shrnutí

Obecně lze říci, že účelem pomoci je zvýšit množství zdrojů v rozvojové zemi a z mikroekonomického hlediska tak posunout její současnou či budoucí spotřebu. Zvýšení zdrojů znázorňuje posun rozpočtové přímky CD do nové pozice HJ v grafu 2, kde osa x představuje spotřebu v příštím období a osa y v současném období. Zdroje mohou být užity buď na spotřebu nebo na investice (spotřebu v budoucím období). Body F a G představují situaci, kdy vláda nechce měnit výši současné či budoucí spotřeby.

Graf 2 – Vliv pomoci na současnou a budoucí spotřebu

Pramen: Paul Mosley

Rozdíl mezi optimistickými a pesimistickými ekonomy je v alokaci poskytnutých zdrojů. Zatímco pesimisté zastávají názor, že vláda o dodatečné finanční prostředky zvýší svou současnou spotřebu blízko (blízko bodu F), optimisté věří, že vláda alokuje pomoc blízko bodu G a zvýší tak investice.

Cílem by nemělo být jen zvýšení investic o dodatečné finanční prostředky, ale především zvýšení produktivity, která umožní další růst spotřeby (např. posun na KL).^[14]

5. Vliv SB na GDP

5.1. Úvod

Při srovnání ekonomického růstu v rozvojových zemích s ekonomickým růstem vyspělých rozvinutých zemí v letech 1955-88 je možno dospět k závěru, že mezi danými skupinami zemí není velkých rozdílů a že rozvojové země rostly v určitých obdobích dokonce rychleji než vyspělé (ať už celý GDP nebo per capita).

Je nasnadě připisovat částečný úspěch ze tento růst ve prospěch finanční pomoci a podpory, která byla těmto zemím poskytována ze strany rozvinutých zemích ve formě multilaterální a bilaterální pomoci.

Tab. 8

Ekonomický růst v rozvojových zemích, 1955-88: srovnání					
	Průměrná míra růstu v %				
	1955-60	1960-5	1965-73	1973-80	1980-8
Rozvojové země					
reálný GDP	4,6	5,5	6,6	4,9	4,0
reálný GDP per capita	2,4	3,0	4,1	2,7	2,0
Rozvinuté země					
reálný GDP	3,2	5,2	4,6	2,9	2,7
reálný GDP per capita	2,0	3,9	3,5	2,2	2,1

Pramen: World Bank, Annual report and World Development Report, various issues

Na druhé straně došlo po roce 1980 ke značnému zpomalení celosvětového ekonomického rozvoje, jež se dotklo především rozvojových zemí. V období 1960-80 rostl výstup na osobu průměrně mezi zeměmi o 83%. V následujícím období (1980-2000) pouze o 33%. Ve mnoha rozvojových zemích došlo dokonce ke značnému propadu (zatímco GDP per capita v Sub-saharské Africe vzrostl v období 1960-80 o 36%, v období 1980-1998 poklesl o 15%).¹⁰⁾

¹⁰⁾ Mark Weisbrot, Robert Naiman, and Joyce Kim: The Emperor Has No Growth: Declining Economic Growth Rates in the Era of Globalization, WB, September 26, 2000, str.2

I zde je nasnadě přisoudit část tohoto neúspěchu na vrub špatné finanční pomoci a podpory poskytované rozvinutými zeměmi. Za jednoho z „viníků“ tohoto stavu bývá mnohdy označována právě Světová banka, jež přerozděluje prostředky určené na rozvoj zaostalých zemí. Pokud však tento radikální postoj zamítneme, neboť nelze prokázat, že by byla odpovědná za celosvětový ekonomický propad, vyskytnou se nové otázky:

Do jaké míry ovlivňuje Světová banka ekonomiky rozvojových zemí? Nemohla tomuto vývoji zabránit? Je její existence smysluplná?

Obsahem této kapitoly je proto snaha dokázat, zda a v jaké míře Světová banka ovlivňuje poskytovanými úvěry ekonomický vývoj rozvojových zemí.

5.2. Korelační analýza

K měření síly závislosti dvou proměnných x, y se používají různé statistické charakteristiky. K nejčastěji používaným metodám zkoumání souvislostí mezi časovými řadami patří *korelační koeficient* $r_{x,y}$, který je v této práci vybrán pro zjištění závislosti růstu GDP per capita na výši úvěrů poskytovaných Světovou bankou.

Korelační koeficient nabývá hodnot z intervalu $< -1, 1 >$. Podle jeho znaménka se posuzuje směr závislosti. Mají-li při růstu hodnot proměnné x hodnoty proměnné y tendenci růst, je $r_{x,y} > 0$, mají-li tendenci klesat, je $r_{x,y} < 0$. V prvním případě se hovoří o přímé závislosti obou proměnných, ve druhém o jejich nepřímé závislosti. Podle absolutní hodnoty korelačního koeficientu se posuzuje síla (těsnost) závislosti obou proměnných.¹¹⁾ Je však třeba podotknout, že korelační koeficient měří sílu lineární závislosti dvou proměnných (i když jej lze pokládat za obecnou míru intenzity závislosti pro libovolnou regresní funkci¹²⁾).

Korelační koeficient je vyjádřen jako poměr kovariance s_{xy} obou proměnných k součinu jejich směrodatných odchylek s_x a s_y , tzn.

$$r_{x,y} = s_{xy} / s_x * s_y.$$

¹¹ Hindls R., Kaňoková J., Novák I.: Metody statistické analýzy pro ekonomy, 1. vydání, Management Press, Praha 1997, str. 27,28

Kovariancí se nazývá průměr součinů odchylek hodnot obou proměnných od jejich průměrů. Z a dvojic hodnot x,y lze kovarianci vypočítat podle vzorce

$$S_{xy} = 1/n \sum (x_i - \mu_x) * (y_i - \mu_y)$$

kde

$$\mu_x = 1/n \sum x_i, \mu_y = 1/n \sum y_i$$

Data a výsledky použité při korelační analýze všech regionů obsahují následující tabulky.

Tab. 9 Vliv úvěrů na výši GDP per capita 1971-97 (3 regiony)

Období	Východní Asie a Pacifik		Latinská Amerika a Karibik		Evropa a Centrální Asie	
	Změna DOD úvěrů od IBRD a IDA	Růst GDP per capita	Změna DOD úvěrů od IBRD a IDA	Růst GDP per capita	Změna DOD úvěrů od IBRD a IDA	Růst GDP per capita
(rok)	(milion USD)	(%)	(milion USD)	(%)	(milion USD)	(%)
1971	110,60	2,55	325,00	2,61	56,90	3,64
1972	154,21	0,69	368,52	3,46	67,46	5,26
1973	165,37	8,62	384,22	3,20	88,53	4,65
1974	236,82	8,49	476,30	3,46	126,94	4,54
1975	421,44	0,18	442,52	0,59	189,61	5,00
1976	516,59	0,55	307,50	2,54	244,52	8,03
1977	420,57	4,30	374,76	2,96	256,76	6,80
1978	498,44	5,05	347,56	3,54	277,63	3,76
1979	580,54	5,12	483,29	0,74	355,52	4,49
1980	495,02	-5,30	648,96	2,44	362,94	1,42
1981	682,33	1,89	595,49	0,55	398,76	0,48
1982	792,79	2,17	588,91	-3,92	423,69	2,37
1983	870,85	3,59	702,91	-2,90	347,42	3,01
1984	66,65	3,88	81,83	1,71	-110,06	3,10
1985	1 583,04	-0,50	1 886,60	-0,13	791,83	0,55
1986	1 702,51	3,58	2 594,39	2,09	843,68	2,19
1987	2 134,41	1,79	2 740,06	1,62	999,00	0,99
1988	-332,72	3,96	-391,77	1,41	-664,15	3,24
1989	337,97	3,55	46,25	1,12	-418,10	-0,14
1990	970,96	0,92	1 721,66	1,21	238,53	-4,16
1991	737,05	1,66	349,09	2,44	176,61	-10,66
1992	58,00	2,62	-600,86	1,87	32,42	-16,75
1993	797,09	3,56	351,48	1,53	257,38	-8,08
1994	972,79	3,18	326,09	1,74	710,97	-6,86
1995	771,41	4,05	361,36	1,83	672,23	0,01
1996	-348,25	3,04	-618,42	2,11	337,82	2,20
1997	582,55	0,77	-558,41		779,55	
Kor. koef.	-0,221930652		-0,14004288		-0,046047768	
Kor. koef.1	0,045996091		0,019639089		0,177739069	
Kor. koef.2	-0,023058896		-0,106776398		0,24118485	
Kor. koef.3	-0,005453677		-0,107054527		0,36993338	

Pramen: Vlastní výpočty

¹² Miloslav Kaňok: Korelační koeficient jako obecná míra intenzity závislosti, TUL 2/2000, Ekonomika a Management, str. 53

Východiskem provedené korelační analýzy je v této práci předpoklad, že výše úvěrů poskytovaných Světovou bankou ovlivňuje ekonomický růst měřený růstem GDP per capita. Jako základní zdroj o výši úvěrů poskytovaných IBRD a IDA je brána tab. 4, jež obsahuje výši vyplacených a dosud nesplacených úvěrů a „kreditů“ dané skupiny zemí v daném období DOD. Předpokládáme-li tedy, že výše úvěrů ovlivňuje kladně růst GDP, potom je tento vliv spojen především s tokem těchto úvěrů. Přírůstek úvěrů (kladný rozdíl mezi obdobími) by měl zvyšovat ekonomický růst, úbytek poskytnutých finančních prostředků (záporný rozdíl mezi obdobími) by měl snižovat ekonomický růst.

Aby bylo možno uvedené toky úvěrů a „kreditů“ poskytovaných IBRD a IDA v různém čase srovnávat mezi sebou, byly očištěny deflátorem¹³)USD se základním rokem 1970 (viz. Příloha 2).

Jak vyplývá z tabulky 9 a provedených výpočtů, je závislost mezi úvěry a růstem GDP per capita ve vybraných oblastech spíše slabě negativní. Hodnota korelačního koeficientu je ovšem tak nízká, že nelze usuzovat na žádnou závislost.

Ani o dalších třech oblastech (viz. tab. 10) nelze říci, že výše úvěrů poskytovaných Světovou bankou ovlivňuje jejich ekonomický růst. Výjimku tvoří korelační koeficient v případě Subsaharské Afriky, který ukazuje na určitou závislost. Proto byl proveden Durbinův-Watsonův test, který lze použít pro posouzení závislosti mezi hodnotami řady, tzv. autokorelace. Protože ani v jednom z těchto případů se hodnota DW nepohybuje okolo čísla 2 (což značí nezávislost údajů uvnitř časové řady), lze usoudit na skutečnost, že hodnoty uvnitř obou časových řad jsou zkorelovány a v tomto případě jde o zdánlivou (klamnou) korelaci.

¹³ deflátor = cenový index očišťující peněžní hodnoty všech statků a služeb, které vstupují do GDP, o cenové změny. Umožňuje izolovat změny reálného výstupu statků a služeb v ekonomice.

Tab. 10 Vliv úvěrů na výši GDP per capita 1971-97 (3 regiony)

Období	Jižní Asie		Subsaharská Afrika		Střední Východ a S Afrika	
	Změna DOD úvěrů	Růst GDP	Změna DOD úvěrů	Růst GDP	Změna DOD úvěrů	Růst GDP
	od IBRD a IDA	per capita	od IBRD a IDA	per capita	od IBRD a IDA	per capita
(rok)	(milion USD)	(%)	(milion USD)	(%)	(milion USD)	(%)
1971	143,70	-2,79	153,80	3,19	31,30	1,73
1972	455,38	-4,61	247,18	1,53	35,45	9,61
1973	405,79	1,45	219,21	1,74	67,32	0,05
1974	511,32	3,26	206,02	4,05	73,28	3,78
1975	419,77	1,56	318,11	0,51	185,74	7,67
1976	552,52	1,36	362,59	3,40	190,86	11,66
1977	399,13	1,72	374,49	-0,32	207,09	2,30
1978	375,53	3,69	374,11	0,96	188,76	1,90
1979	503,63	0,28	344,15	0,39	267,25	2,14
1980	516,92	1,92	366,31	-0,39	545,21	2,70
1981	660,73	5,76	390,48	0,56	159,04	-0,61
1982	770,31	2,24	501,82	-0,18	156,31	0,91
1983	685,34	2,54	482,47	-1,45	230,33	2,25
1984	428,03	3,67	322,80	-0,34	-11,68	2,03
1985	1 029,64	2,95	923,47	0,48	552,23	0,77
1986	1 074,08	3,48	1 303,03	-0,24	636,19	-0,94
1987	1 325,58	4,13	1 697,63	-0,19	693,60	-2,07
1988	678,88	3,69	178,09	2,16	-137,51	1,31
1989	793,24	2,37	518,60	1,09	72,66	-4,67
1990	1 099,20	4,80	1 162,12	-0,89	341,92	4,47
1991	865,50	2,34	606,49	-0,50	159,91	3,69
1992	719,51	3,02	250,70	-2,14	59,97	1,95
1993	713,27	2,48	581,18	-1,79	124,44	-0,13
1994	1 285,01	3,64	1 044,87	-0,46	225,21	0,48
1995	-158,19	3,67	673,49	2,38	233,52	0,46
1996	-210,73	3,39	96,34	2,79	-143,40	1,48
1997	-79,49	2,51	-86,77	2,62	-317,52	0,48
Kor. koef.	0,285602894		-0,437397774		-0,11092606	
Kor. koef.1	0,090050064		-0,06143805		-0,150185621	
Kor. koef.2	0,314692243		0,03756604		-0,499257521	
Kor. koef.3	0,145916323		-0,144129568		-0,275452435	

Pramen: Vlastní výpočty

Korelační koeficienty 1, 2 a 3 byly vypočítány pro případ opožděné korelace, kdy by se vliv poskytnutých finančních prostředků projevil až s určitým zpožděním (viz příloha 3). Korelační koeficient 1 odpovídá ročnímu zpoždění, korelační koeficient 2 odpovídá dvouletému zpoždění a kor. koef. 3 odpovídá tříletému zpoždění. Jak vyplývá z tabulky, většina korelačních koeficientů vypočítaných pro případ opožděné korelace je ještě nižších než původní koeficienty a nelze usuzovat na žádný opožděný vliv poskytnutých úvěrů.

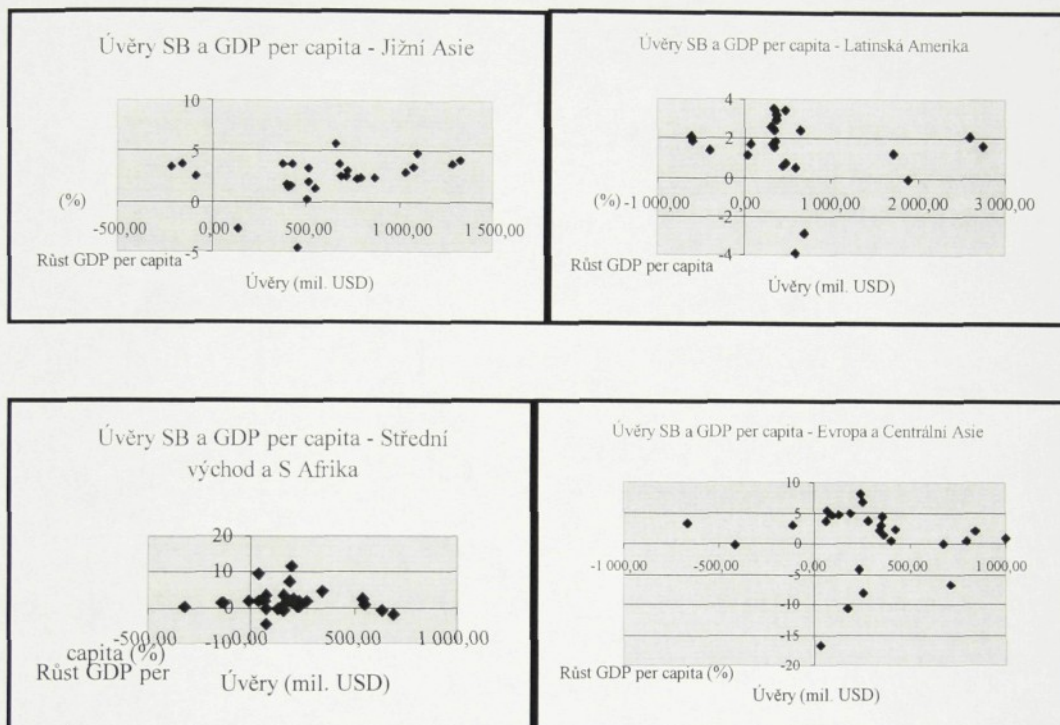
Z korelační analýzy tedy vyplývá, že mezi výší finančních prostředků poskytnutých Světovou bankou v daném období určitému regionu a průměrným ekonomickým růstem tohoto regionu není závislost. Nelze tedy obecně říci, že úvěry Světové banky přispívají k ekonomickému růstu světového hospodářství.

Podíváme-li se blíže na výchozí tabulky, není tato skutečnost nijak překvapivá. Kdyby byl mezi úvěry a ekonomickým růstem kladný vztah, museli by být značné poklesy poskytnutých prostředků (zde představované zápornými hodnotami, kdy splátky úvěrů s úroky jsou vyšší než nově získané úvěry – tedy odliv peněz z daného regionu) spojeny s poklesem růstu GDP per capita či s jeho zápornou hodnotou. Záporná změna celkové výše úvěrů se záporným GDP per capita je však nalezena pouze v jednom ze sledovaných období.

Pokud by mezi úvěry a ekonomickým růstem byl negativní vztah, jak jemně naznačuje korelační analýza, museli by být vysoké hodnoty poskytnutých úvěrů doprovázeny poklesem ekonomického růstu či jeho zápornou hodnotou. Ani tato pravidelnost však nebyla za sledovaná období nalezena.

5.3. Regresní analýza

Graf. 1 – 4 J Asie, Východní Asie, Latinská Amerika, Střední Východ

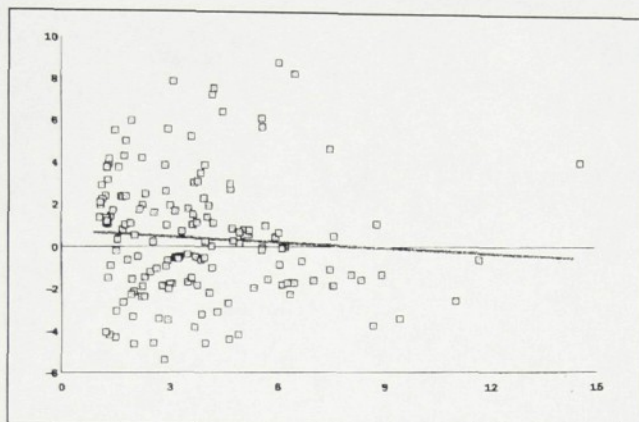
Interpretací bodových grafů vybraných regionů lze dospět k následujícím závěrům:

- růst úvěrů (nebo jejich pokles) není doprovázen viditelným zvýšením (poklesem) růstu GDP per capita
- kolísání jednotlivých bodů kolem hypoteticky proložené křivky bude vysoké.

Regresní analýza tyto odhady potvrzuje, neboť koeficient determinace¹⁴⁾ pro vypočtené funkce (přímka, parabola, exponenciála) nepřesahuje ve zvolených případech hodnoty 0,2. Nelze tedy vystihnout potencionální závislost mezi úvěry a ekonomickým růstem vybranými funkcemi.

Na podporu těchto závěrů lze uvést i výsledky dalších autorů, kteří použili jiné metody zkoumání a jiná data. Craig Burnside a David Dollar ve své studii (1998) dospěli pomocí dvou různých metod regrese k výsledku, že samotná výše pomoci měřená podílem pomoci na GDP nemá na ekonomický růst statisticky prokázaný vliv (viz příloha 4).

Graf 5 Závislost růstu GDP per capita na pomoci (% GDP)

Pramen: Burnside a Dollar 1998

5.4. Vliv programů Světové banky

Při zkoumání vlivu jednotlivých programů SB je třeba nejdříve zjistit, do jaké míry zvýší pomoc vládní výdaje a tedy výdaje do určených sektorů.

Když země dostane úvěr, má vláda několik možností: zvýšit výdaje, snížit daňové zatížení nebo snížit rozpočtový deficit. Protože každá země má jiné potřeby a jiné problémy, použije pravděpodobně získané prostředky jinak. V průměru se však dá říci, že poskytnutá pomoc zvyšuje vládní výdaje, a to jak spotřební tak investiční (i v případě, že jsou prostředky určeny pouze na investice).

Přestože jsou úroveň vzdělání obyvatelstva, kvalita poskytovaných zdravotnických služeb a infrastruktury neoddiskutovatelným faktory, které přispívají k rozvoji ekonomiky, empirické studie týkající se výdajů do těchto oblastí jsou z velké části pesimistické.

¹⁴ Koeficient determinace – porovnává skutečné hodnoty y a jejich odhady. Nabývá hodnot od 0 do 1. Pokud je roven 1, existuje v tomto vzorku dokonalá korelace. Pokud je koeficient determinace roven 0, znamená to,

Vztah mezi objemem veřejných výdajů na zdravotnictví a délkou života či dětskou úmrtností nebyl prokázán.

Obdobně nebyl prokázán ani vliv veřejných výdajů na školství. Jako příklad je uváděna Východní Asie, kde bylo vzdělání jednou z hlavních příčin úspěšného ekonomického růstu. Veřejné výdaje na vzdělání se však od ostatních zemí nijak zvlášť nelišily (3% GDP).

I v případě programů financujících infrastrukturu jsou velké odchylky v nákladech a výkonech mezi jednotlivými zeměmi. Přestože úroveň dopravních služeb je velice důležitá pro ekonomický růst, nebyl pozitivní vliv veřejných dopravních výdajů dokázán.^[4]

Je třeba podotknout, že efektivnost těchto programů byla často zcela eliminována následným nedostatkem finančních prostředků na běžný provoz a údržbu.

5.5. Shrnutí

Výsledky této práce, případových studií efektivnosti pomoci, výzkumů úspěšnosti projektů financovaných SB a další empirické literatury lze shrnout do následujících závěrů:

❖ Vztah mezi výší úvěrů a ekonomickým růstem je v průměru velmi slabý.

Příčinou je závislost vztahu mezi výší úvěrů a ekonomickým růstem na úspěšnosti úvěru. Bohužel, Meltzerova zpráva vypracovaná pro americký Kongres ukázala, že podle vlastních měřítek SB bylo v 90. letech 57% jejích projektů neúspěšných.

Jedním z možných vysvětlení je vliv politiky státu, která může poskytnutou pomoc využít efektivně nebo neefektivně (viz. další bod). Jestliže pomoc zvyšuje vládní spotřebu, u níž nebyl nalezen pozitivní vliv na růst, není ani pomoc pozitivní.

že regresní rovnice není vhodná pro vystižení závislosti.

Dalším problémem je špatná alokace pomoci, kdy rozdělení finančních prostředků neodpovídá kvalitám politiky jednotlivých zemí. Rozdělení často záleželo na politických nebo strategických zájmech dárců.

Problémem jsou i země s vysokou populací (Čína, Indie), u nichž je výše úvěru na obyvatele mnohonásobně nižší než u ostatních zemí.

Jedna z možných příčin tkví i v samotné SB a principech hodnocení úspěšnosti projektu. Důraz byl kladen především na splácení úvěru.

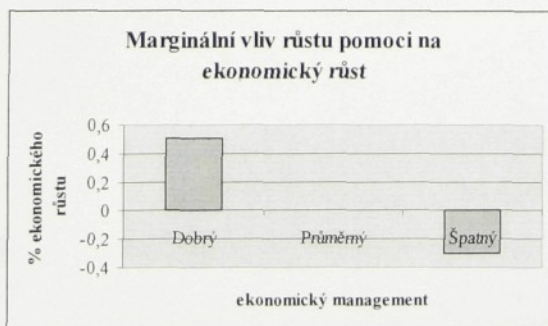
❖ Finanční pomoc je efektivní v dobrém politickém prostředí.

Výše uvedené zdroje se shodují na tom, že pro dlouhodobý ekonomický růst je důležité stabilní makroekonomické prostředí, otevřený trh, ochrana vlastnických práv a efektivní byrokratický aparát, který zajistí vzdělání, zdravotnictví a ostatní veřejné služby. Toto stanovisko podporují i výsledky již zmiňované studie Craiga Burnside a Davida Dollara (1998). Autoři prostřednictvím dvou metod regrese dospěli k závěru, že pomoc je velmi efektivní v dobrém politickém a institucionálním prostředí zatímco ve špatném prostředí je její vliv negativní.

Země s dobrým managementem a vysokými úvěry rostly přibližně tempem 3,7 % per capita, zatímco země s dobrým managementem a nízkými úvěry jen 2,2% per capita. Mezi zeměmi se špatnou politikou a slabými institucemi tento rozdíl nebyl nalezen. Ať byla výše úvěru jakákoliv, tyto země se vyvíjely mnohem pomaleji a efektivnost úvěrů byla nízká (nebo negativní).

Vliv růstu pomoci o 1% GDP na růst ve spojení s kvalitou ekonomického managementu ukazuje následující graf:

Graf 6

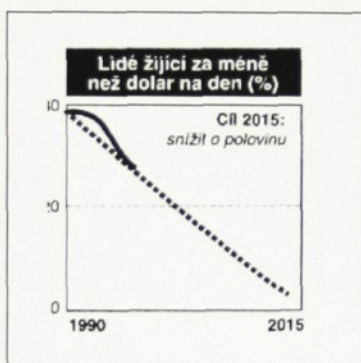
Zdroj: Dollar

❖ Klíčem k ekonomickému růstu a snižování chudoby je zlepšování ekonomických institucí a politiky rozvojových zemí.

V zemích s dobrými ekonomickými institucemi je vliv pomoci na snižování chudoby vyšší než v zemích se slabými institucemi. Podle odhadů růst pomoci v dobrém makroekonomickém prostředí o \$10 bilionů vyzdvihne z chudoby 25 milionů lidí ročně (v nekvalitním prostředí pouze 7 milionů lidí).¹⁵⁾

Kroky ke změně hospodářského prostředí však musí chtít především daná země. Pokusy „koupit“ reformy nebyly úspěšné.

Světová banka si v této oblasti vytkla cíl snížit do roku 2015 počet lidí žijících v extrémní chudobě o polovinu. Z následujícího grafu vyplývá, že se tomuto cíli přibližuje.

Je třeba také extrémní chudobě,

podotknout, že počet lidí žijících v definované jako denní příjem nižší

než dolar, sice klesá, ale počet osob na světě žijících pod hranicí chudoby (s denním příjmem pod 4 dolary) stoupá a činí okolo 1,5 miliardy lidí. Jedním z důvodů je rostoucí propast mezi chudými a bohatými a rozvinutými a rozvojovými zeměmi.

❖ Efektivní pomoc doplňuje soukromé investice.

V zemích s dobrým ekonomickým managementem zahraniční pomoc nevytláčuje soukromé investice a naopak se soukromým kapitálem spolupracuje. Kladný vliv pomoci SB na příliv investic je odhadován v poměru \$2 na každý \$1 pomoci.¹⁶⁾ Příčinou je princip spolufinancování při poskytování úvěrů IBRD a zvýšená důvěra soukromého sektoru.

Je třeba však podotknout, že tento efekt se neprojevuje vždy a všude (především v Africe nestimulovaly úvěry příliv investic.

¹⁵⁾ Dollar David: Assessing Aid: What works, What doesn't and Why, str.3

¹⁶⁾ Dollar David: Assessing Aid: What work, What doesn't and Why, str. 3

- ❖ Cesta k růstu je v posílení institucí, aby služby, jež poskytují, mohly být efektivně zabezpečeny.

I když je pomoc vázána na určitý konkrétní projekt (infrastruktura, vzdělání, zdravotnictví), zvyšuje celkové vládní výdaje a je do určité míry na vládě, jak ji použije (vzhledem k možnosti přerozdělení rozpočtových prostředků) a zda o danou částku zvýší své investiční či spotřební výdaje. Pomoc je tak převoditelná do jiných sektorů. Zajištění celkové kvality institucí je tedy jediným klíčem k zajištění vysoké efektivnosti poskytnutých prostředků.

Důraz je kladen na vzdělání a know-how podporované prostředky SB, neboť působí na konkrétní určitý sektor, zatímco finanční část zvyšuje vládní služby celkově.

- ❖ Aktivní společnost zlepšuje veřejné služby.

Jak dokazují vybrané země, je participace a decentralizace jedním z faktorů úspěšnosti projektu. Mnoho případů, kdy se místní komunita podílela na uskutečňování a kontrole projektu, bylo úspěšnějších než projekty řízené centrální vládou (El Salvador, Pákistán, Brazílie, Kamerun).

- ❖ Pomoc se musí ve špatném politickém a institucionálním prostředí soustředit na myšlenky a technickou podporu, ne na peníze.

Z provedených studií a výpočtů této práce vyplývá, že sama výše úvěrů nemá na ekonomický růst vliv, ale je efektivní pouze ve spojitosti s dobrým managementem a fungujícími institucemi. Je proto nežádoucí poskytovat úvěry zemím, které na to nejsou připraveny, neboť účinek úvěrů bude velmi nízký.

Jak ukazuje příklad Vietnamu, peníze nejsou vždy to nejdůležitější. Pomoc Vietnamu byla pro jeho velmi špatnou politiku v 80. letech zaměřena především na setkávání odborníků, provedení průzkumu domácností a výměnu zkušeností s okolními zeměmi. Výsledkem byl zlepšující se index politiky (viz. další kapitola) a možnost poskytnutí úvěrů, které podpořily jeho ekonomický růst.

6. Vliv přizpůsobovacích úvěrů (tzv. Adjustment lending) na světové bohatství

6.1. Úvod

Snad nejvíce diskutují o roli Světové banky a jejího vlivu na světovou ekonomiku je vedeno právě ve spojitosti s přizpůsobovacími úvěry. Jde o úvěry, které jsou určeny pro podporu základních ekonomických, finančních a jiných změn klíčových pro ekonomický rozvoj členských zemí. Jejich nejdůležitějším charakteristickým prvkem je jejich podmíněnost (tzv. conditionality), tzn. že jsou poskytnuty jen za podmínky, že se příjemce pomoci zaváže k určitým změnám vládní politiky, k určitým makroekonomickým reformám. Právě tyto reformy navrhované Světovou bankou jsou předmětem sporu mezi odpůrci SB a jejími zastánci.

Přizpůsobovací úvěry jsou poskytovány ve třech kategoriích:

- strukturální přizpůsobovací úvěry (structural adjustment loan)
- sektorové strukturální přizpůsobovací úvěry (sectoral structural adjustment loan)
- strukturální přizpůsobovací „kredit“ (structural adjustment credit)

Jak již z jejich názvu vyplývá, jsou určeny na přizpůsobení struktury národní ekonomiky novým podmínkám na celosvětovém trhu. Deklarovaným smyslem těchto úvěrů je snaha poskytnout vládě příjemce dostatek finančních prostředků na přechodné reformní období.

V úvodu hodnocení poskytovaných úvěrů Světové banky z roku 1988 jsou nastíněny dvě hlavní politiky:

První je stabilizace - řízené snižování výdajů, které sebou nese přizpůsobení domácí poptávky nižší úrovni externích zdrojů. Druhou jsou strukturální změny - změny v relativních cenách a institucích za účelem efektivnější, flexibilnější ekonomiky, která je schopna lépe využívat zdroje a tím dosahovat udržitelného dlouhodobého růstu.¹⁷⁾

¹⁷ Světová banka, 1988:1

Podmínky úvěrů (conditionality):

- snížení státního deficitu
- devalvace
- snížení domácí úvěrové expanze
- liberalizace cen a úrokových sazeb
- snížení obchodních bariér
- privatizace státních podniků

Při hodnocení vlivu těchto úvěrů a podmínek s nimi spjatých vyvstává otázka, do jaké míry je Světová banka schopna ovlivnit hospodářskou politiku členských zemí a zda má pomoc vliv na uvažované nebo prováděné reformy. O těchto problémech pojednává následující kapitola.

6.2. Vliv Světové banky na hospodářskou politiku dlužnických zemí

Říci obecně, zda a do jaké míry Světová banka působí na hospodářské reformy rozvojových zemí, je značně komplikované, neboť prováděné reformy se v každé zemi značně liší a je obtížné vliv SB zhodnotit.

Do určité míry může ovlivňovat hospodářskou politiku dané země prostřednictvím investorů, kteří alokují peníze a kapitál prostřednictvím rozvinutých finančních a kapitálových trhů volně mezi jednotlivými zeměmi. Jakým způsobem bude alokace provedena, tedy z jaké země bude kapitál stažen a do jaké bude investován, závisí na úvaze investorů. Míra racionality této úvahy závisí na množství a kvalitě informací, které investoři o daných zemích mají, a na způsobu jejich vyhodnocení. A do těchto úvah investorů může výrazně zasahovat hodnocení mezinárodních institucí, jakou je i Světová banka.

Nové tržní ekonomiky čelí v současném světě neustálému riziku odlivu kapitálu. Proto se snaží provádět takovou hospodářskou politiku, která přiláká investory. Protože chování investorů je svázáno s tím, jak ekonomickou situaci dané země hodnotí Světová banka či

Mezinárodní měnový fond, snaží se při tvorbě své hospodářské politiky respektovat rovněž názory a doporučení těchto mezinárodních institucí.¹⁸⁾

Mezi úvěry SB a zlepšováním hospodářské politiky by měl být nalezen kladný vztah, neboť zahraniční pomoc může pomoci vládám překlenout přechodné reformní období, které sebou nese značné náklady (především sociálního charakteru).

O tom, zda úvěry poskytované rozvinutými zeměmi podporují reformy či nikoli, bylo napsáno již mnoho studií, jejichž závěry se však značně liší. Podle jedné studie, jež analyzovala 8 hlavních poválečných ekonomických reforem (Bolívie, Chile, Německo, Izrael, Mexiko, Polsko a Turecko) byla pomoc důležitým prvkem, jež pomohla vládám „přežít dostatečně dlouho k vyřešení problémů“. Navíc zvýšila efekt těchto politických reforem na ekonomický růst.

Naopak kritici těchto úvěrů zdůrazňují, že zahraniční pomoc umožňuje špatným vládám přežít a zůstat u moci. Jako jeden z příkladů uvádějí reformy v Jižní Koreji a Tchaj-wanu v 60. letech, které se uskutečnily až poté, co končila značná finanční pomoc z USA.

Důležité závěry byly prezentovány ve studii Burnsida a Dollara - „Aid, Policies and Growth“. Autoři nejprve odvodili určitý index politiky vyjadřující určité kvalitativní charakteristiky politiky dané země. Tento index obsahuje bezpečnost vlastnických práv, efektivnost vládní byrokracie, množství etnických frakcí, nejistota měřená množstvím nepokojů a měnová zásoba M2.

Za použití dvou stupňové regrese metodou nejmenších čtverců poté dospěli k závěru, že mezi výší úvěrů a politikou není žádná závislost.^[2]

Zatímco mezi výší úvěrů, kterou země dostanou, a úrovní jejich politiky není žádná závislost, je stále možné, aby pomoc podporovala změny politiky.

¹⁸ Globalizace: hra pro vyvolené, Ekonom 41/1999, str. 20

Za předpokladu, že je poskytnut úvěr podmíněný určitou reformou, měla by být upozorována určitá pravidelnost mezi náhlým zvýšením úvěrů plynoucích do rozvojových zemí a následnými reformami. Touto možností se zabývali autoři Alesina a Dollar (1998), kteří ze vzorku 60 zemí vybrali 87 případů, ve kterých byly vysledovány nárazy či návaly pomoci (měřené relativní změnou z původní úrovně přijímané pomoci). Z 87 pozorování bylo jen v 6 případech velké zvýšení pomoci následováno podstatnými změnami politiky vlády. Na druhé straně, z 92 případů, ve kterých byl napozorován značný pokles poskytované pomoci, bylo jen 16 následováno reformami.

Reformy jsou tak prováděny více při poklesu pomoci než při růstu, ale hlavním závěrem je, že mezi změnami poskytované pomoci a následnými politickými reformami je velice nízká závislost.

Proměnlivost vztahu mezi pomocí a politikou názorně demonstruje i vývoj jednotlivých zemí. Zambie je příkladem, že pomoc umožňuje vládám odkládat reformy. Vládní politika Zambie byla špatná a v průběhu let 1970-93 se ještě zhoršovala, zatímco množství pomoci stále rostlo až dosáhlo na začátku 90. let 11% podílu na jejím GDP.

Ghana naproti tomu dokazuje, že zahraniční úvěry a pomoc podporují vládní reformy. Případové studie se shodují, že zahraniční pomoc upevnila v 70. a 80. letech dobrý reformní program.¹⁹⁾

6.3. Efekty podmínek úvěrů na zlepšení politiky

Jak bylo ukázáno, výše úvěrů nemá na zlepšení či zhoršení hospodářské politiky vlády velký vliv. Proto Světová banka začala spojovat poskytování některých úvěrů s podmínkou změny politiky a uskutečňování určitých reforem.

Přesto i tyto podmínky nemusí přinést trvalé zlepšení politiky. Za prvé, hodnocení dosažení úspěšné reformy je značně subjektivní, neboť některé cíle hospodářské politiky jsou závislé nejen na vládě, ale i na vnějším ekonomickém vývoji. Druhým problémem je, že vynutitelnost podmínek úvěrů je časově omezená na dobu trvání úvěru. Vláda ve finanční

¹⁹⁾ David Dollar : Assessing aid: what works, what doesn't, and why, str. 49,50

tísni může souhlasit s navrhovanými reformami pouze z důvodu získání finančních prostředků. Pokud vláda nemá zájem uskutečňovat daná opatření, po skončení programu bude uplatňována stará hospodářská politika. Třetím a pravděpodobně nejvýznamnějším problémem jsou stimuly uvnitř agentur. Jedním z nejdůležitějších ukazatelů je pro ně splacení úvěrů. Jestliže je tedy hodnocení úspěšnosti projektu subjektivní, dárce se soustředí především na splacení úvěru a prohlášení, že byl učiněn určitý pokrok (bez ohledu na skutečnost).²⁰⁾

6.4. Vliv přizpůsobovacích úvěrů na ekonomiku dané země

Následující tabulka shrnuje výsledky 3 empirických studií vlivu přizpůsobovacích úvěrů poskytovaných Světovou bankou na vybraná kritéria úspěšnosti těchto úvěrů (ukazatele výkonu) za použití rozličných metod zkoumání (tabulkové srovnání s kontrolou - 2 studie, několikanásobná regrese - 1 studie).

Tab. 11 Vliv přizpůsobovacích úvěrů poskytovaných Světovou bankou

Ukazatelé výkonnosti (závislé proměnné)	růst reálného GDP	růst reálného exportu	podíl investic na GDP	platební balance	soukromé zahraniční investice
<i>Tabulkové srovnání s kontrolou</i>					
1. Mosley: Aid and power	slabě -	pozitivní	negativní	pozitivní	0
2. Světová banka (1988, 1990)	neutrální	pozitivní	negativní	pozitivní	0
<i>Několikanásobná regrese</i>					
1. Mosley: Aid and power	slabě +	pozitivní	slabě -	pozitivní	neutrální

Pramen: Mosley a další, Aid and Power

²⁰⁾ David Dollar: Assessing Aid: what works, what doesn't, and why, str. 50-51

1. Vliv na růst GDP

Po shrnutí výsledků všech tří zkoumání lze dospět k závěru, že podmínky spojené s poskytnutím úvěrů Světové banky mají velice slabý vliv na ekonomický růst. Paul Mosley sice na základě provedené regrese usuzuje na slabý pozitivní vliv (především ve spojení se silným souhlasem vlády s danými reformami), ale studie WB a další studie IMF potvrzují spíše neutrální vztah. Také William Easterly nenašel efekt těchto úvěrů na růst (Effect of IMF, WB programs on poverty).

Příčinou mohou být uvedené důvody, proč podmínky nevedou k trvalému zlepšení politiky či rozdílné působení úvěrů na jednotlivé složky národního důchodu (spotřebu, investice, export, import).

2. Vliv na růst exportu

Vliv na růst exportu je prokazatelně pozitivní, avšak na základě provedené regrese až od dvou let po zavedení reformy. Bezprostředně po uplatnění daných změn a využití úvěrů byl nalezen pokles exportu. Jedním z možných vysvětlení je, že vyplacení slíbeného úvěru snižuje tlak na okamžité řešení deficitu platební bilance. Další možností může být vliv daných vládních změn na ekonomiku země a vybrané sektory, jejichž pozitivní vliv se projeví po delší době.

3. Vliv na investice

Z uvedených studií lze vyvozovat, že vliv přizpůsobovacích úvěrů na investice měřené podílem investic na GDP je negativní. To by potvrzovalo negativní korelaci mezi pomocí a úsporami (Papanek, 1972; Mosley, 1980).

Mezi možná zdůvodnění tohoto stavu patří následující:

- Daná zkoumání byla prováděna v 80. letech, během nichž Světová banka měnila strategii úvěrování z projektové pomoci na programovou pomoc. To znamená, že příjemce pomoci měl svobodnou volbu k výběru programu. Mohl tedy zvýšit pouze svou spotřebu, a to importem zahraničního zboží.
- Jednou z hlavních podmínek spojených s úvěrem byl požadavek snížení rozpočtového deficitu. Protože cesta zvyšování rozpočtových příjmů je delší a politicky nepopulární, volili vlády často možnost krácení investičních výdajů.

- Jedním z dalších možných vysvětlení je reakce soukromého sektoru. Světová banka předpokládala, že snížení vládní poptávky po celkových zdrojích ekonomiky bude stimulovat soukromé investice prostřednictvím nižší úrokové sazby a zvýší důvěru zahraničních bank a investorů. I když se tento předpoklad v perspektivních zemích splnil, v chudších zemích se mohl projevit Keynesův mechanismus, při kterém pokles veřejných výdajů vede k poklesu agregátní domácí poptávky a tím k poklesu poptávky po výstupu soukromého sektoru.²¹⁾

Je však třeba uvést, že dané výsledky jsou v souhrnu statisticky nepřesvědčivé (největší vypovídací schopnost má regrese, v níž byl vliv slabě negativní).

4. Vliv na platební bilanci

Vzhledem k pozitivnímu vlivu na export (prostřednictvím podpory nových sektorů, devalvace) a požadavku omezování vládních výdajů, je vliv na platební bilanci prokazatelně kladný u všech zkoumání.

5. Vliv na soukromé zahraniční finance

Přestože je jedním z hlavních cílů zvýšit důvěryhodnost země důsledným prováděním reforem a přilákat tak zahraniční investory, nebyl tento vliv empiricky prokázán. I když existují výjimky, obecně úvěry získané za splnění podmínek daných Světovou bankou nevedou k růstu zahraničních soukromých kapitálových toků.

6. Vliv na chudobu

William Easterly došel za použití dvou stupňové regrese metodou nejmenších čtverců k závěru, že přízpůsobovací úvěry Světové banky neovlivňují růst GDP, ale mají velký vliv na růstovou elasticitu chudoby (viz příloha 5). Růstová elasticita chudoby vyjadřuje % změnu obyvatelstva žijících v podmínkách chudoby (zde s příjmem nižším než 2\$US/den) vyvolanou % změnou GDP. Z dané regrese vyplývá, že s růstem výše přízpůsobovacích úvěrů klesá vliv růstu GDP na snižování chudoby. To znamená, že chudí těží méně z expanze v období vysokých přízpůsobovacích úvěrů než v období bez těchto úvěrů. Na

²¹ Mosley, Harrigan, Toey: Aid and Power, The World Bank and Policy-based Lending, str. 198-199

druhé straně, s poklesem produktu v obdobích recese roste počet chudých při vysoké míře přizpůsobovacích úvěrů mnohem pomaleji. Tabulka 12. vychází z provedené regrese vybraných dat a ukazuje vliv výše přizpůsobovacích úvěrů na růstovou elasticitu chudoby při různých úrovních GINI koeficientu²²⁾. Při nízké úrovni přizpůsobovacích úvěrů a nízkém GINI koeficientu je růstová elasticita chudoby nejnižší, tzn. že se při ekonomickém růstu snižuje počet lidí žijících v chudobě nejvíce.^[5]

Tab. 12

Růstová elasticita chudoby vzhledem k různé velikosti GINI koef. a intenzity přizpús. úvěrů			
	Prům. množství přizpúsobovacích úvěrů za rok během sled. období		
GINI koef	0	0,5	1
30	-3,8	-2,7	-1,7
45	-2,9	-1,9	-0,9
60	-2,1	-1	0,0

Pramen: Easterly William : Effect of IMF, WB programs on poverty

Možná vysvětlení proticyklického působení přizpůsobovacích úvěrů:

1. Chudí jsou závislí z velké části na pomoci Světové banky a podmínkách, za jakých je poskytována. V období krize jsou podmínky úvěrů lehčí než v období růstu, kdy SB a IMF požadují více makroekonomických změn, které mají vliv na chudé, jako vyrovnaní státních výdajů prostřednictvím snížení transferů či zvýšení daní. To vede k tomu, že v období krize mají chudí více podpory než před ní a naopak v období růstu mají méně podpory než před ním. Relativní změny jsou tedy menší.
2. Druhá hypotéza vychází z předpokladu, že strukturální změny spojené s poskytovanými úvěry požadují často eliminaci podpory určitých domácích sektorů dříve chráněných a naopak podporu novým perspektivním sektorům. Vliv na růst nebo pokles produktu potom bude záležet na relativních velikostech expandujícího a klesajícího sektoru.
3. Další vysvětlení vychází z toho, že chudí nevyužívají příležitosti poskytované přizpůsobovacími úvěry z důvodů nestatečné infrastruktury a vzdělání. Příjem chudých

²² GINI koeficient = míra pro vystižení nerovností v rozdělení důchodu. Nabývá hodnot od 0 (absolutní rovnost) do 1 (absolutní nerovnost). Viz. Macmillanův slovník moderní ekonomie

také není příliš závislý na vybraných sektorech, takže jejich změna se jich dotkne mnohem méně.^[5]

6.5. Vliv politiky na úspěšnost přizpůsobovacích úvěrů

Poslední subkapitolou zabývající se úvěry spojenými se změnou politiky je zhodnocení možnosti existence vlivů, které podmiňují úspěšnost navrhovaných reforem.

Téměř všechny studie se shodují na tom, že mezi nejdůležitější faktory, které ovlivňují úspěšnost reformních programů podporovaných SB, patří souhlas vlády a její přesvědčení o kladném efektu daných změn. To znamená, že vláda musí být rozhodnuta provést radikální změny, mít dostatečnou moc k jejich prosazení a především chtít je.

Jedním z výsledků již zmiňované regrese (Mosley) je, že souhlas vlády s SB řízenými strukturálními a sektorovými změnami, má pozitivní vliv na růst GDP a soukromé zahraniční investice.

Z následující tabulky vyplývá, že úspěch nebo neúspěch těchto úvěrů souvisí v první řadě s institucionálními a politickými charakteristikami dané země. Zajímavé je, že faktory, které kontroluje Světová banka (velikost úvěru, zdroje věnované analytické práci apod.) jsou u obou skupin úvěrů - úspěšných i neúspěšných - podobné. Nemají tedy na úspěšnost projektu velký vliv.

Tab. 13 Činitelé úspěšnosti programu

	Úspěch	Neúspěch
Statistiky země		
Demokraticky zvolená	52%	29%
Vládní krize během reformního období	9%	24%
Proměnné SB		
Příprava (týdny)	143	135
Analytická práce (týdny)	84	80
Počet podmínek	45	47
Velikost úvěru (milióny USD)	169	166
Zdroj: Dollar a Svensson 1998		

Jak již bylo uvedeno výše, existuje mnoho případů, kdy vláda předstírala ochotu přijmout podmínky těchto úvěrů jen z důvodů finanční krize nebo prostě neměla zájem na daných

reformách a efektivnost byla potom téměř nulová (i když byli úvěry splaceny). Před rokem 1990 selhala téměř třetina úvěrů poskytnutých Světovou bankou a jednou z hlavních příčin bylo chybějící spoluvlastnictví dlužníka či jeho zájem na dané reformě.

6.6. Shrnutí

- Možnosti Světové banky ovlivnit hospodářskou politiku členské země sice existují, ale jsou spojeny spíše s jejím hodnocením než s jejími úvěry.
- Zda jsou úvěry poskytované SB proreformní či protireformní, nelze obecně určit, neboť jejich vliv je v každé zemi značně odlišný a závisí především na ochotě samotné vlády.
- Efekt podmínek spojených s úvěry SB na politické změny je také nízký z tří důvodů: hodnocení úspěšnosti je subjektivní, vynutitelnost podmínek je dočasná a zaměření dárců především na splácení úvěrů.
- Vliv výše přizpůsobovacích úvěrů ani podmínek s nimi spojených na růst GDP nebyl statisticky prokázán. Mezi možná vysvětlení patří možnost protikladného působení úvěrů na jednotlivé složky národního důchodu (spotřebu, investice, export, import).
- Byl dokázán kladný vliv přizpůsobovacích úvěrů na růst exportu a platební bilanci.
- Vztah mezi úvěry a investicemi byl ukázán jako slabě negativní. Je však třeba podotknout, že statisticky málo přesvědčivě.
- Nebyl nalezen žádný vztah mezi úvěry a růstem zahraničního soukromého kapitálu, jež měly přilákat (především Sub-saharská Afrika).
- Úvěry snižují růstovou elasticitu chudoby, čímž chrání chudé v době poklesu produktu, ale brzdí jejich rozvoj v době růstu produktu. Mezi možné důvody tohoto působení patří poskytování úvěrů za mírnějších podmínek v době krize, chudí nevyužívají nových příležitostí či že nejsou tak závislí na sektorech, v nichž dochází pod tlakem úvěrů ke změnám.
- Mezi nejdůležitější faktory úspěšnosti projektu patří ochota vlády přijmout dané reformy za vlastní. V případech, že vláda měla zájem provést změny politiky, byly cíle úvěrů splněny a úvěry byly úspěšné.

7. Změny Světové banky

Pod tlakem veřejnosti, jež vyústil na konci devadesátých let v hromadné demonstrace často provázené násilím a střety s policií, a rostoucí kritiky z řad ekonomů, kteří poukazovali na neefektivnost úvěrů, vypracovala Světová banka nové principy své práce:

- Vlastnictví a spoluúčast – země musí souhlasit a aktivně se podílet na změnách navrhaných SB.
- Dlouhodobý integrovaný přístup – strategie růstu a snižování chudoby musí zahrnovat makroekonomické potřeby stejně jako sociální, institucionální a enviromentální.
- Partnerství – spolupráce mezi organizacemi, dárci a dlužníky.
- Zaměření na výsledky – monitorování vybraných ukazatelů chudoby a rozvoje.

Tyto principy jsou shrnuty v tzv. „comprehensive development framework“ a představují komplexní přístup k rozvoji, který není orientován jen na ekonomická kritéria, ale na celkový rozvoj společnosti.

Ve Zprávě o světovém rozvoji prezentované pod titulem Útok na chudobu prezentuje SB základní osu útoku na chudobu tvořenou třemi prvky: vytváření hospodářských příležitostí, posilování pravomocí a zvyšování bezpečnosti chudých. Jsou zde poprvé zahrnuty oblasti jako participace, decentralizace, pravomoce pro chudé či aktivní spoluúčast lidí z chudé komunity.

Po uznání řady kritik zformulovala SB novou strategii likvidace dluhů nejchudších zemí, při níž hodlá v užší vzájemné spolupráci s MMF odpustit těmto zemím 65 procent dluhů (asi 75 miliard USD).

O prohlubující se spolupráci v rámci mezinárodních organizací svědčí i dokument „Lepší svět pro všechny“ vytvořený společně SB, MMF, OSN a OECD na žádost G-8. Je určen na realizaci cílů vytyčených na světových konferencích pořádaných OSN v 90. letech.

8. Závěr

Shrneme-li obsah celé práce, dojdeme k závěru, že úvěry Světové banky ani podmínky s nimi spojené neměli a nemají vliv na růst světového bohatství.

Důvodů je mnoho. Jedním z nejzásadnějších je vliv kvality hospodářské politiky. Technická pomoc ve výši 1% GDP přijímající země vede v průměru k trvalému zvýšení roční růstové dynamiky této země o 0,5% bodu v podmínkách dobré hospodářské politiky (nízká inflace, malý rozpočtový deficit, obchodní otevřenost, silná ruka zákona a kompetentní byrokracie). V zemích se špatně prováděnou politikou pomoc růst ve skutečnosti zpomalí.

Úsilí SB o povzbuzení reforem hospodářské politiky prostřednictvím úvěrů poskytovaných s podmínkou změny politiky nebylo úspěšné. Důvodem byla především nízká motivace a ochota dlužníka změnit svou politiku.

Orientací na splácení úvěrů a špatnou kontrolou ostatních a daleko důležitějších efektů došlo k promrhání mnoha prostředků SB bez viditelného výsledku. Mnoho finančních zdrojů bylo špatnými vládami neefektivně vynaloženo na spotřebu a dnes zatěžuje jejich ekonomický rozvoj.

Své základní cíle – napomáhat rozvoji zaostalých zemí a snižovat chudobu - tato instituce nesplnila. Důkazem je nejen růst počtu lidí žijících v chudobě, ale také rostoucí nerovnost ve společnosti a rozevírající se nůžky mezi bohatstvím vyspělých zemí a zaostalých zemí.

Ukázalo se, že se nelze soustředit jen na výši úvěrů, na ekonomický růst a na splácení úvěrů. Důraz je třeba klást především na kvalitu institucí poskytujících veřejné služby, právní prostředí a hospodářskou politiku. Participace, spoluvlastnictví, aktivní účast komunity a ochota vlády ke změnám navrhaným SB jsou základními faktory ovlivňujícími úspěšnost programu.

Plýtvání odhalené statistikou je jistě důvodem k zamyšlení se nad smyslem existence SB. Zároveň však byla ukázána vysoká efektivnost pomoci ve spojení se správnou hospodářskou politikou, jež je návodem, jak změnit a zlepšit fungování Světové banky.

Zdá se , že SB si je vědoma svých omylů a chyb a je připravena k nápravě a radikálním změnám. Věřme tedy, že využije svého potenciálu a pomůže rozvojovým zemím dosáhnout ekonomického blahobytu bohatého Severu.

Seznam literatury

- 1) A.G.Kenwood, A.L.Lougheed: The growth of the international economy 1820-1990, 3. vyd., Routledge, 1992.
- 2) Craig Burnside, David Dollar: Aid, Policies and Growth, Policy Research Department, WB 2000.
- 3) David W. Pearce: Macmillanův slovník moderní ekonomie, 2. Vydání, Praha, Victoria Publishing, 2000.
- 4) Dollar David, Pritchett Lant: Assessing Aid: What works, What doesn't, and Why, 1. vydání, New York, vydáno Oxford Univerzity Press pro IBRD, 1998.
- 5) Easterly William: The effect of IMF and World Bank programs on poverty, WB 2000.
- 6) Ekonom, týdeník Hospodářských novin, Praha, 1999 - 2001.
- 7) Frait Jan: Nová teorie růstu a její odraz v empirických analýzách, záznam z diskusního semináře VŠE -katedra HP, 1998, <http://nb.vse.cz/khp/>
- 8) Hindls R., Kaňoková J., Novák I.: Metody statistické analýzy pro ekonomy, 1. vyd., Praha, Management Press 1997.
- 9) International Working Group on External Debt Statistics, External Debt: Definition, Statistical Coverage and Methodology, www.imf.org/np/sta/ed/guide.htm, March 15, 1988.
- 10) Kalous Miroslav: Vliv investic na vývoj produktu, ČNB 1997.
- 11) Kraft J., Bednářová P.: Teorie ekonomie a její kvantifikovaná realita v ČR, 2. vyd. Liberec, 1999.
- 12) Mankiw G.: Zásady ekonomie, 1. vyd. Praha, 1999.
Macháček M.: Fiskální politika v prostředí neoklasických modelů reálné ekonomiky, Katedra ekonomie VŠB - Technická univerzita Ostrava, záznam z diskusního semináře VŠE - katedra HP 9/99, <http://nb.vse.cz/khp/>
- 13) Mosley P., Harrigan J., Toye J.: Aid and Power : the World Bank and Policy-based Lending, díl 1., 1. vydání, Londýn a New York, Routledge 1991.
- 14) Oficiální webové stránky WB: www.svetovabanka.cz
- 15) Oficiální webové stránky WB: www.worldbank.org

- 16) Ravallion Martin: Growth, Inequality and Poverty: Looking Beyond Averages, Development Research Group WB, September 2000.
- 17) SB: The World Bank Annual Report 2000, Washington,D.C.,2000.
- 18) Weisbrot M., Naiman R., and Kim J.: The Emperor Has No Growth: Declining Economic Growth Rates in the Era of Globalization, Center for Economic and Policy research, September 26, 2000

Seznam příloh

Příloha 1	Regiony podle SB
Příloha 2	Upravení změny DOD úvěrů IBRD a IDA „kreditů“ na výchozí rok 1971 (Východní Asie a Pacifik)
Příloha 3	Zkoumání opožděné korelace (Východní Asie a Pacifik)
Příloha 4	Regrese metodou nejmenších čtverců – Burnside a Dollar (1998)
Příloha 5	Vliv přizpůsobovacích úvěrů na roční změnu růstu spotřeby a míru chudoby (William Easterly)

Východní Asie a Pacifik

Kambodža, Čína, Fiji, Indonésie, Kiribati, Korea, Lao lidová demokratická republika, Malajsie, Marshallovy ostrovy, Mikronésie, Mongolsko, Myanmar, Palau, Papua Nová Guinea, Filipíny, Samoa, Šalamounovy ostrovy, Thajsko, Tonga, Vanuatu, Vietnam.

Evropa a centrální Asie

Albánie, Arménie, Azerbajdžán, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvatsko, Česká Republika, Estonsko, Řecko, Maďarsko, Kazachstán, Kyrgyzská republika, Litva, Lotyšsko, Makedonie, Moldavsko, Polsko, Rumunsko, Ruská federace, Slovenská republika, Slovinsko, Tajikistan, Turecko, Ukrajina, Uzbekistán.

Latinská Amerika a Karibik

Antigua a Barbuda, Argentina, Belize, Bolívie, Brazílie, Chile, Kolumbie, Kostarika, Dominica, Dominikánská republika, Ecuador, El Salvador, Grenada, Guatemala, Guayana, Haiti, Honduras, Jamaika, Mexiko, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, St. Kitts a Nevis, St. Lucia, St. Vincent a Grenadines, Suriname, Trinidad a Tobago, Uruguay, Venezuela.

Střední Východ a severní Afrika

Alžír, Djibouti, Egypt, Irán, Irák, Jordánsko, Libanon, Maroko, Sýrie, Tunisko, Yemen.

Jižní Asie

Afgánistán, Bangladéš, Bhutan, Indie, Maledivy, Nepál, Pakistan, Srí Lanka.

Subsaharská Afrika

Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Cape Verde, Centrální Africká Republika, Čad, Komoros, Kongo demokratická rep., Kongo republika, Cote d'Ivoire, Equatorial Guinea, Eritrea, Etiopie, Gabon, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Keňa, Lesotho, Liberie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretánie, Mauritius,

Namibie, Niger, Nigerie, Rwanda, Sao Tomé a Príncipe, Senegal, Seychely, Sierra Leon, Somálsko, Jižní Afrika, Sudán, Swaziland, Tanzánie, Togo, Uganda, Zambie, Zimbabwe.

Příloha 2

Upravení změny DOD úvěrů IBRD a IDA „kreditů“ na výchozí rok 1971 (Východní Asie a Pacifik)

Období	DOD úvěry IBRD a IDA "kreditů"	Změna DOD úvěrů a "kreditů"	Deflátor	Hodnota změny DOD k výchozímu roku 1971
(rok)	(USD)	(USD)		
1970	476 800 000,00			
1971	587 400 000,00	110 600 000,00	100	110 600 000,00
1972	748 800 000,00	161 400 000,00	104,6605	154 212 835,71
1973	932 800 000,00	184 000 000,00	111,2646	165 371 510,78
1974	1 218 800 000,00	286 000 000,00	120,7647	236 824 136,94
1975	1 774 700 032,00	555 900 032,00	131,9051	421 439 496,17
1976	2 500 600 064,00	725 900 032,00	140,5186	516 586 563,44
1977	3 132 199 936,00	631 599 872,00	150,1766	420 571 352,37
1978	3 937 600 000,00	805 400 064,00	161,5833	498 442 777,49
1979	4 959 000 064,00	1 021 400 064,00	175,9411	580 535 241,37
1980	5 912 800 256,00	953 800 192,00	192,678	495 022 960,38
1981	7 363 299 840,00	1 450 499 584,00	212,5819	682 325 009,71
1982	9 151 200 256,00	1 787 900 416,00	225,5194	792 792 451,53
1983	11 203 099 648,00	2 051 899 392,00	235,6213	870 846 277,78
1984	11 367 400 448,00	164 300 800,00	246,4993	66 653 651,34
1985	15 406 799 872,00	4 039 399 424,00	255,1676	1 583 037 467,26
1986	19 857 399 808,00	4 450 599 936,00	261,4141	1 702 509 724,05
1987	25 621 800 960,00	5 764 401 152,00	270,0706	2 134 405 332,63
1988	24 688 799 744,00	-933 001 216,00	280,4188	-332 717 050,55
1989	25 678 200 832,00	989 401 088,00	292,7504	337 967 468,18
1990	28 643 999 744,00	2 965 798 912,00	305,4492	970 963 059,96
1991	30 982 299 648,00	2 338 299 904,00	317,2492	737 054 540,30
1992	31 171 198 976,00	188 899 328,00	325,682	58 001 164,26
1993	33 837 699 072,00	2 666 500 096,00	334,5284	797 092 362,31
1994	37 164 601 344,00	3 326 902 272,00	341,9961	972 789 619,42
1995	39 848 599 552,00	2 683 998 208,00	347,9319	771 414 756,17
1996	38 623 199 232,00	-1 225 400 320,00	351,8782	-348 245 552,02
1997	40 681 701 376,00	2 058 502 144,00	353,3597	582 551 475,18
1998	47 692 300 288,00	7 010 598 912,00	356,917	1 964 209 795,24

Pramen: Světová banka, vlastní výpočty

Obdobně i zbývající regiony.

**Zkoumání opožděné korelace
(Východní Asie a Pacifik)**

Posunuto o 1 rok			Posunuto o 2 roky			Posunuto o roky		
Období	DOD úvěry a kredity	Růst GDP per capita	Období	DOD úvěry a kredity	Růst GDP per capita	Období	DOD úvěry a kredity	Růst GDP per capita
(rok)	(mil. USD)	(%)	(rok)	(mil. USD)	(%)	(rok)	(mil. USD)	(%)
1970			1970			1970		
1971			1971			1971		
1972	110,6	0,69	1972			1972		
1973	154,21284	8,62	1973	110,6	8,62	1973		
1974	165,37151	8,49	1974	154,2128	8,49	1974	110,6	8,49
1975	236,82414	0,18	1975	165,3715	0,18	1975	154,2128	0,18
1976	421,4395	0,55	1976	236,8241	0,55	1976	165,3715	0,55
1977	516,58656	4,3	1977	421,4395	4,3	1977	236,8241	4,3
1978	420,57135	5,05	1978	516,5866	5,05	1978	421,4395	5,05
1979	498,44278	5,12	1979	420,5714	5,12	1979	516,5866	5,12
1980	580,53524	-5,3	1980	498,4428	-5,3	1980	420,5714	-5,3
1981	495,02296	1,89	1981	580,5352	1,89	1981	498,4428	1,89
1982	682,32501	2,17	1982	495,023	2,17	1982	580,5352	2,17
1983	792,79245	3,59	1983	682,325	3,59	1983	495,023	3,59
1984	870,84628	3,88	1984	792,7925	3,88	1984	682,325	3,88
1985	66,653651	-0,5	1985	870,8463	-0,5	1985	792,7925	-0,5
1986	1583,0375	3,58	1986	66,65365	3,58	1986	870,8463	3,58
1987	1702,5097	1,79	1987	1583,037	1,79	1987	66,65365	1,79
1988	2134,4053	3,96	1988	1702,51	3,96	1988	1583,037	3,96
1989	-332,7171	3,55	1989	2134,405	3,55	1989	1702,51	3,55
1990	337,96747	0,92	1990	-332,717	0,92	1990	2134,405	0,92
1991	970,96306	1,66	1991	337,9675	1,66	1991	-332,717	1,66
1992	737,05454	2,62	1992	970,9631	2,62	1992	337,9675	2,62
1993	58,001164	3,56	1993	737,0545	3,56	1993	970,9631	3,56
1994	797,09236	3,18	1994	58,00116	3,18	1994	737,0545	3,18
1995	972,78962	4,05	1995	797,0924	4,05	1995	58,00116	4,05
1996	771,41476	3,04	1996	972,7896	3,04	1996	797,0924	3,04
1997	-348,2456	0,77						

Pramen: Vlastní výpočty

Obdobně i zbývající regiony.

Regrese metodou nejmenších čtverců – Burnside a Dollar (1998)

Časové období šest čtyřletých období, 1970-73 do 1990-93
 Země 56 příjemců pomoci
 Závislá proměnná růst GDP per capita

Regrese	[1]	[2]	[3]
Počet pozorování	272	272	267
Konstanta	4,20 [075]	3,34 [053]	5,25 [081]
Počáteční GDP per capita	-0,81 [1,06]	-0,84 [1,06]	-0,95 [1,11]
Etnické frakce	-0,009 [1,05]	-0,010 [0,88]	-0,010 [1,03]
Nepokoje a vraždy	-0,40 [1,40]	-0,46 [1,59]	-0,39 [1,38]
Etnické frakce X nepokoje	0,007 [1,52]	0,007 [1,49]	0,007 [1,45]
Institucionální kvalita	0,63 [3,42]	0,63 [3,10]	0,69 [3,70]
M2/GDP	0,025 [1,48]	0,052 [1,42]	0,019 [1,14]
Sub-Saharská Afrika	-0,95 [1,12]	-0,84 [0,81]	-0,92 [1,00]
Východní Asie	0,67 [1,10]	1,31 [1,85]	1,24 [1,88]
Rozpočtový přebytek	4,16 [1,00]	-4,09 [0,67]	-0,08 [0,01]
Inflace	-1,57 [3,76]	-0,18 [0,18]	-1,16 [2,09]
Otevřenost	2,41 [4,13]	1,90 [1,58]	1,46 [2,06]
Vládní spotřeba	-4,14 [0,63]	-7,10 [0,80]	-2,59 [0,30]
Pomoc/GDP	-0,16 [0,27]	-0,52 [1,07]	-0,58 [1,23]
Pomoc x Politika		0,68 [1,21]	0,32 [1,78]
Pomoc ² x Politika		0,05 [0,86]	
R ²	0,39	0,33	0,38

Pramen: Burnside a Dollar (1998)

Čísla v závorkách jsou t-statistiky.

Regrese [1] - výchozí regrese

Regrese [2] - rozšířeno o zkoumání vztahu Pomoc x politika na GDP per capita

Regrese [3] - odstranění extrémních hodnot

Odhadovaný vliv pomoci na růst

Hodnoceno na:	[1]	[2]	[3]	[4]
a) index politiky = 1,3	-0,16	-0,16	0,02	-0,15
b) index politiky = 2,5	0,18	0,22	0,91	0,67
rozdíl b) - a)	0,34	0,38	0,89	0,82

Pramen: Burnside a Dollar (1998)

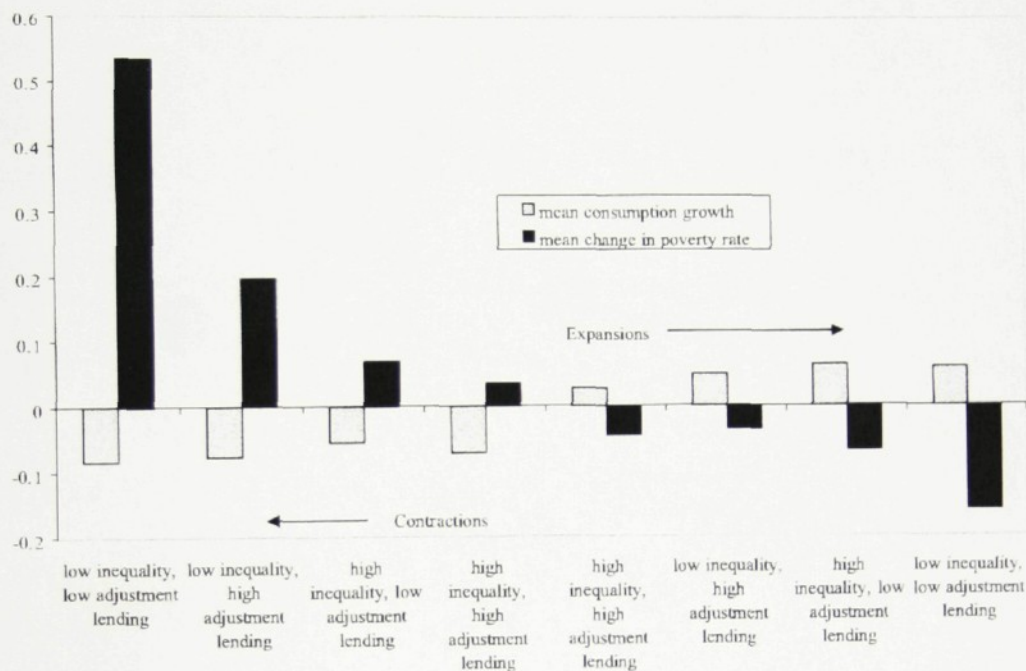
Regrese [1] – včetně zemí se středním příjmem (middle-income countries)

Regrese [2] – bez zemí se středním příjmem

Regrese [3] – s extrémními hodnotami

Regrese [4] – bez extrémních hodnot

Vliv přizpůsobovacích úvěrů na roční změnu růstu spotřeby a míru chudoby (William Easterly)

Na ose y je průměrná změna (černé sloupce – změna míry chudoby, světlé sloupce – změna růstu spotřeby). Na ose x jsou vyznačeny vzájemné kombinace nerovnosti a výše přizpůsobovacích úvěrů.